

ANÀLISI DIALECTOLÒGICA D'UNS PARLARS DEL SOLSONÈS

Júlia Sala Prat

2n de batxillerat A, curs 2014-2015

Àmbit: Llengües

Departament: Llengua Catalana i Literatura

Tutor: Eugeni Barniol Estany

Institut Francesc Ribalta

Solsona, 17 d'octubre de 2014

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	3
1.1. MOTIVACIÓ	4
1.2. OBJECTIUS I HIPÒTESIS	6
1.3. METODOLOGIA	8
1.3.1. Teoria	8
1.3.2. Entrevistes	8
1.3.3. Anàlisi	10
2. TEORIA I PROCEDIMENT	11
2.1. CARACTERÍSTIQUES DIALECTALS DEL CATALÀ	12
2.2. ZONA GEOGRÀFICA	13
2.3. EL SOLSONÈS: UNA EXCEPCIÓ	14
2.4. ELABORACIÓ DE LES ENTREVISTES	15
2.4.1. Llistat de paraules, mètodes d'enquesta i pauta per al registre	15
2.4.2. Qüestionari per a la conversa	17
2.4.3. Els informadors	17
2.4.4. L'enquestador	17
2.4.5. Entrevistes i transcripcions	18
3. SINOPSI DE RESULTATS	20
3.1. ISOGLOSSES	22
3.2. GRÀFICS	33
3.2.1. Apartats	34
3.2.2. Municipis	36
3.2.3. Gràfics globals	38
3.2.4. Altres tipus de gràfics	39
4. CONCLUSIONS	43
5. FONTS D'INFORMACIÓ	50
6. AGRAÏMENTS	54

ANNEX

DVDs amb les gravacions de les entrevistes

DVD amb el treball

1. INTRODUCCIÓ

Motivació

Objectius i hipòtesis

Metodologia

“Benu, amb el ruc anàvam que no sé contas horas hi estava que el tancàvum allà vora el purtal, que allà abans hi havia un astabla (...) el carragàvum i vinga cap aquí. Marxàvam de fosc i turnàvam fosc, això sí.”

1. INTRODUCCIÓ

1.1. MOTIVACIÓ

Durant l'estiu del 2013, ja començava a pensar en el treball de recerca, però no tenia res en ment. Des de petita que sempre m'ha agradat molt sentir com parla la gent de les Illes Balears, de Lleida, de Girona, de València, del País Basc, d'Andalusia... Era un tema que m'atreia i vaig començar per aquí.

Sabia perfectament que no podia fer un treball de recerca de les diferents maneres de parlar de tot Catalunya, m'hagués agradat molt fer-lo, però era molt complex i molt llarg, a més de costós.

Els motius pels quals em vaig centrar en el Solsonès van venir determinats per la meva motivació personal i per logística:

1. Havia d'acotar la zona geogràfica del treball per fer possible la recollida d'informació.

2. Sempre he tingut una certa curiositat en la forma de parlar de la meua família paterna. La meua àvia, nascuda a Navès, utilitzava expressions i frases poc usuals i característiques lingüístiques pròpies de la seva zona i, segons m'explicaven, completament diferents de l'avi, que va néixer a Lladurs. Els seus fills van adoptar un parlar atípic, una mescla de tots dos que sempre m'ha cridat l'atenció. Vaig començar a fer una llista de paraules i expressions que no havia sentit a dir mai i que ells usaven força sovint. Així em vaig engrescar en el lèxic.

3. Parlant amb diferents persones i cercant informació per Internet, vaig veure alguns mapes que separaven el subdialecte nord-occidental (de la zona de Lleida) del subdialecte central (de la zona de Barcelona) i que, justament, la línia travessava el Solsonès de forma molt imprecisa.

En un treball de la UOC¹, vaig poder llegir:

“Podem dir que la divisió lingüística entre central i nord-occidental segueix la divisió comarcal, amb una única excepció, el Solsonès, tallat de nord a sud pel feix

¹ VENEY, Joan i MASSANELL, Mar: *Dialectes orientals. Català central, rossellonès, balear i alguerès*. Universitat Oberta de Catalunya.

d'isoglosses², que segueix la partició de les conques fluvials del Cardener i del Segre”

La meua comarca és una excepció en l'àmbit lingüístic. Podria jo acotar aquesta isoglossa d'una forma més precisa?

4. Buscant “dialectes del català” a Internet, vaig trobar una web amb un quadre de divisió dialectal del català-valencià on incloïa el xipella³ i el salat de Tàrbena i Vall de Gallinera com a dialectes de transició entre blocs i dins del xipella hi havia el solsoní⁴. Podria comprovar si al Solsonès es parlava xipella?

Tots aquests van ser els motius pels quals vaig començar a imaginar-me el meu treball d'una forma més visual i més complexa. No sabia quina estructura acabaria tenint, però la idea general començava a tenir una forma més aproximada.

² Isoglossa: línia imaginària que assenyala el límit entre la presència i l'absència d'un tret lingüístic determinat i que pot contribuir a delimitar dues àrees dialectals. Font: DIEC2.

³ Variant de la parla del català oriental i el català nord-occidental que es caracteritza pel pas a “i” de la “e” àtona final.

⁴ Vegeu annex, pàgina 3.

1.2. OBJECTIUS I HIPÒTESIS

L'objectiu principal d'aquest treball és aprofundir al màxim en la mesura de les meves possibilitats, en l'anàlisi dialectològica d'uns parlars específics del Solsonès. Per arribar a aquest objectiu general, caldrà treballar a partir de diferents paràmetres:

- un feix d'isoglosses entre el català nord-occidental i el central, així es podrà comparar amb altres mapes i comprovar si han estat precisos a l'hora de fer la línia que travessa el Solsonès
- l'anàlisi de les parles d'uns habitants del Solsonès, per tal d'incloure cada municipi en algun dels dialectes
- el grau de similitud en la parla de diferents persones de la comarca
- la cerca d'algunes particularitats en aquests parlars, com pot ser la presència del parlar xipella al Solsonès

Per poder acomplir aquests paràmetres es prenen com a punt de partida dues hipòtesis que en la conclusió final han de ser confirmades, refutades o esmenades. Per a fer la primera hipòtesi serà important basar-se en un mapa on es representi una isoglossa entre el català nord-occidental i el català central, per així poder-la comparar amb el feix d'isoglosses que recerqui a la comarca del Solsonès.

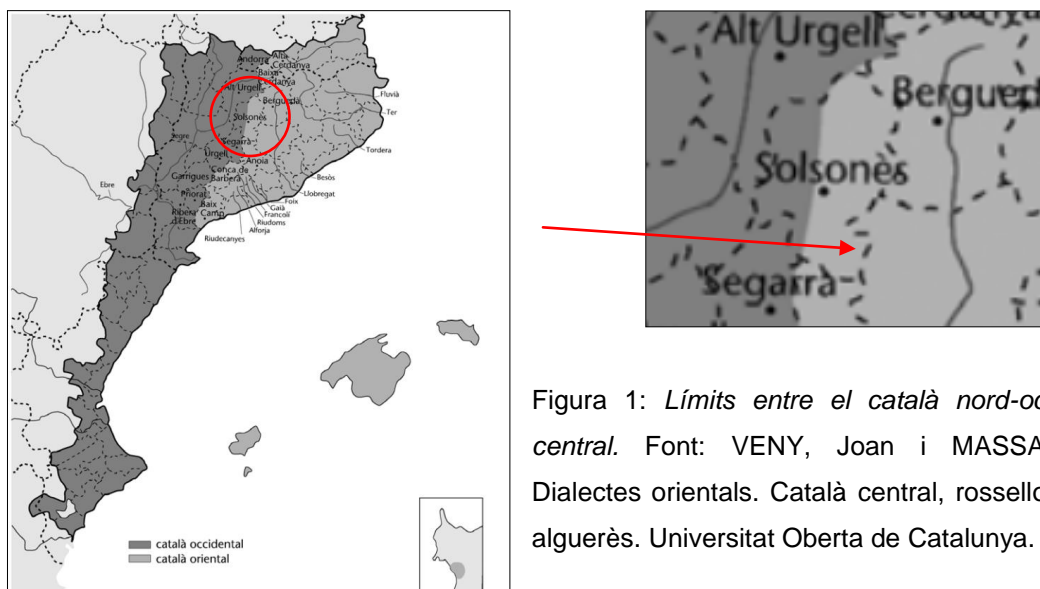

Figura 1: Límits entre el català nord-occidental i el central. Font: VENY, Joan i MASSANELL, Mar: Dialectes orientals. Català central, rossellonès, balear i alguerès. Universitat Oberta de Catalunya.

A partir d'aquest mapa es pot formular la hipòtesi següent:

“La partició que es representa en el mapa dels dialectes geogràfics catalans defineix amb poca resolució la comarca del Solsonès i, per tant, no pot ser equivalent al feix d'isoglosses que pretenc descobrir en aquest treball de recerca.”

Podem fer una segona hipòtesi referent al grau de similitud entre municipis que seria:

“La semblança en el parlar entre municipis distants del Solsonès és baixa.”

1.3. METODOLOGIA

En aquest treball s'utilitzarà bàsicament el paquet ofimàtic Microsoft Office i tota la redacció d'aquest estarà realitzada mitjançant Microsoft Office Word.

La metodologia serà diferent segons la part del treball que s'estigui realitzant.

1.3.1. Teoria

Una bona part de la informació teòrica utilitzada correspon a uns estudis de batxillerat i universitaris evidentment posteriors al curs en què he iniciat aquest treball de recerca. L'esforç per a dominar-la ha estat considerable.

1.3.2. Entrevistes

La metodologia en les entrevistes consta de diferents parts:

Característiques: en la part del recull d'informació, es faran entrevistes a persones amb unes característiques estipulades des d'un principi per assegurar-se que conserven el parlar antic de la zona i que no estan influenciades per factors externs. Per ordre d'importància les condicions són les següents:

- majors de 65 anys, com més edat millor
- que hagin nascut i viscut en un mateix municipi
- si es possible, que els dos pares siguin del mateix municipi que l'entrevistat; si no és possible, que ho compleixi un, preferiblement la mare, ja que aporta una major influència a la criatura
- que hagin anat poc temps a l'escola per tal que la lectura i l'escriptura no els influeixi en la parla
- que hagin viatjat poc
- que hagin vist poc la televisió, d'aquesta manera no estan tan influenciats pels mitjans de comunicació

Contactes: a l'hora de cercar aquestes persones, haurem de contactar amb gent que conegui bé la comarca i els seus habitants. Partint d'un mapa del Solsonès i de la guia telefònica caldrà parlar amb familiars, amics, ajuntaments... i saber si

l'individu reuneix la majoria de les condicions. A partir d'aquí, haurem de concretar una data per a fer l'entrevista i anar-hi amb cotxe o a peu.

Enquesta: la pauta per a realitzar l'entrevista constarà d'un conjunt de preguntes i imatges que representin unes paraules concretes que tots els entrevistats hauran de dir. Hi haurà, també, una segona part que consistirà a fer-los parlar de coses de la seva vida perquè ho facin de forma més espontània i sense pressions. D'aquesta segona part es podran extreure paraules noves i informació personal de l'enquestat.

Material: a més de la pauta, també seran necessaris un o dos aparells que permetin gravar-ho tot. D'aquesta manera serà més fàcil enregistrar-les totes. S'utilitzarà qualsevol telèfon mòbil o MP3 que permeti gravar converses d'un temps relativament llarg.

Edició: per poder editar les entrevistes s'emprarà el programa Adobe Audition i, per tant, una web d'Internet o algun programa que ens permeti canviar el format de la gravació de forma fàcil o lleugera. Aquest programa ens servirà, també, per poder escoltar amb claredat cada paraula que no s'ha entès o per a eliminar informació innecessària o inadequada i sorolls.

Transcripció: a l'hora de transcriure les entrevistes, és molt important tenir uns criteris⁵ molt clars per tal de ser al màxim d'objectiu possible. La intenció d'aquestes transcripcions és que el lector es faci una idea de la forma en què parla l'entrevistat sense la necessitat de saber res d'aquest.

Per recollir tota la informació serà imprescindible tenir una taula o un document Microsoft Excel on, de manera àgil, es puguin introduir les dades de cadascú.

⁵ Vegeu criteris de les transcripcions apartat 2.2.5. *Entrevistes i transcripcions* de la teoria i procediment, a la pàgina 17.

1.3.3. Anàlisi

Quan tinguem totes les dades recollides s'hauran de posar en comú i observar les diferències entre la pronúncia de les diferents persones. A partir d'aquí, amb una taula dinàmica es podrà observar una sola paraula i com la diu cada entrevistat per poder-ho representar en un mapa i fer la isoglossa amb el programa anomenat SMART Notebook 11. Cada paraula o grup de paraules tindrà la seva isoglossa i tot plegat formarà el feix d'isoglosses.

També, a partir de la mateixa taula dinàmica de l'Excel es podran fer gràfics, estadístiques i altres mapes que mostraran de forma representativa certes dades importants per a destacar en l'estudi.

2. TEORIA I PROCEDIMENT

Característiques dialectals

Zona geogràfica

El Solsonès: una excepció

Elaboració de les entrevistes

“Van baixar amb un bastó, es veu que hi anavan de maldadas, ia (...) s'aixeca la brusa aixís, i treu una pistulota, diu: guoita quin sant cristu portu, micagundés...”

Clariana de Cardener

2. TEORIA I PROCEDIMENT

2.1. CARACTERÍSTIQUES DIALECTALS DEL CATALÀ

La llengua catalana es divideix en dos grans blocs dialectals, el bloc oriental i el bloc occidental. El primer comprèn quatre dialectes: el rossellonès, l'alguerès, el balear i el central, i el segon bloc en té dos, el valencià i el nord-occidental.

Entre dos dialectes hi pot haver zones de transició on la parla té algunes característiques pròpies d'aquests dialectes, o també pot haver-hi subdialectes que concretin d'alguna manera les propietats d'aquella àrea.

El solsoní és un subdialecte del dialecte central que té algunes característiques del dialecte nord-occidental; per això, es pot considerar un subdialecte de transició entre aquests dos.

Figura 2: Mapa dels dialectes del català.

Font: Blocs dels cursos de català de la Bisbal.⁶

A partir de les característiques lingüístiques del dialecte central i del nord-occidental, extretes majoritàriament del llibre de dialectologia catalana⁷, i de les característiques del solsoní, extretes de la pàgina web de Viquipèdia, s'han pogut crear uns quadres⁸ que guien l'estudi d'una manera més ordenada. Estan classificats en quatre apartats diferents: vocalisme àton, vocalisme tònic, consonantisme i morfologia. En aquests quadres s'hi inclouen les cent paraules que es faran dir a cada entrevistat⁹.

⁶ Web: <http://blocs.cpnl.cat/cursoslabisbal/varietats-dialectals-del-catala/>

⁷ ALEGRE, Montserrat: *Dialectologia catalana*. Barcelona, 1991. Editorial Teide, S. A. Col·lecció "El BlauMarí" / 9.

⁸ Vegeu annex, pàgina 4.

⁹ Aquestes paraules es van escollir a partir de l'estudi de Montserrat Alegre en el seu llibre *Dialectologia Catalana*.

2.2. ZONA GEOGRÀFICA

El Solsonès és una comarca de Catalunya situada entre la Depressió Central i el Prepirineu. Forma part de la Catalunya Central i la travessen la Ribera Salada i el riu Cardener. Aquesta comarca està composta per quinze municipis i properament se n'inclouran dos més.¹⁰

En aquest estudi únicament s'ha treballat amb catorze municipis, que són tots els actuals exceptuant la Molsosa perquè és un municipi que es va afegir el 1990. Fins llavors era originari de l'Anoia. Aquest treball es limita a la parla antiga del Solsonès; per tant, s'entrevisten persones d'una edat avançada i cap d'elles no haurà nascut a la Molsosa des que pertany al Solsonès.

Biosca i Torà són els municipis que properament formaran part d'aquesta comarca. Segons l'Agència Catalana de Notícies del 6 de juny del 2014¹¹ els ajuntaments dels municipis de Torà i Biosca, de la comarca de Segarra, l'any 2010 van aprovar per unanimitat deixar de pertànyer a la Segarra i passar a ser del Solsonès. La Comissió de Delimitació Territorial va aprovar el canvi d'adscripció comarcal i actualment tan sols falta que el govern espanyol autoritzi una consulta vinculant. L'alcaldeessa de Torà i el batlle de Biosca ho justifiquen mitjançant raons històriques i econòmiques: *"geogràficament l'entorn ja ens recorda més a les característiques del Solsonès que no de la Segarra", "sanitàriament pertanyem a la Catalunya Central i no volem canviar d'àrea sanitària i el nostre bisbat és el de Solsona"...*

Altres opinions dels veïns són: *"a la Segarra hi ha una mentalitat més industrial que no pas al Solsonès i a Torà tenim indústria autòctona i un caràcter bastant industrial", "estem molt lligats amb el Solsonès, ja sigui històricament com familiarment", "sempre hem sentit a dir que per la part de l'agricultura és millor el Solsonès perquè estan més beneficiats amb les subvencions"...*

¹⁰ Vegeu apartat 3. *Mapes de la zona geogràfica* de l'annex, pàgina 11.

¹¹ Informació extreta del Nació Solsona: Torà i Biosca apel·len a raons històriques i econòmiques per demanar l'adhesió al Solsonès.

2.3. EL SOLSONÈS: UNA EXCEPCIÓ

Una de les motivacions d'aquest treball era la curiositat de si el Solsonès és realment una excepció d'entre la resta de les comarques i, per això, s'ha buscat informació sobre aquest punt.

En un llibre d'Antoni Maria Badia i Margarit¹² s'afirma que les fronteres dialectals i les fronteres comarcals coincideixen arreu excepte en unes quantes zones. Aquestes, però, són excepcions lleus, la important és l'excepció del Solsonès en la qual el límit dialectal de la comarca coincideix amb la partició de les aigües i no pas amb la frontera comarcal. Per aquest motiu el catedràtic de gramàtica històrica Antoni Maria Badia i Margarit féu recerca d'informació i trobà que l'any 1932 es va proposar una consulta als ajuntaments i s'adonà que algunes respostes de membres de consistoris del partit judicial de Solsona havien estat intencionades cap a una determinada direcció. Així, quan l'any 1936 es va aprovar el segon projecte de divisió territorial de Catalunya, ja es delimitaren unes dimensions semblants a les actuals del Solsonès, tot i que *“es tracta d'una entitat geogràfica un xic difícil de precisar”*.

Malgrat tot, Antoni Maria Badia i Margarit considera que la comarca del Solsonès és la conseqüència de la necessitat de fer homogènies totes les comarques del país; de la necessitat de no desfer els partits judicials i, a més, ja existia una relació amb altres; si no fos així, la comarca del Solsonès seria únicament la conca alta del Cardener. Des d'un punt de vista lingüístic, la frontera entre el català oriental i el català occidental ens mostra quina forma hauria hagut de tenir la comarca, sense la necessitat d'haver fet una divisió territorial contrària a l'opinió majoritària.

L'eminent filòleg conclou que aquest cop es pot dir que *“l'excepció confirma la regla. Les fronteres dialectals i les fronteres comarcals coincideixen.”*

¹² BADIA I MARGARIT, Antoni Maria (1979) *Fronteres dialectals i fronteres comarcals*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs.

2.4. ELABORACIÓ DE LES ENTREVISTES

Per desenvolupar aquest treball, cal realitzar una acurada recollida de dades que ens permetin analitzar les diferents característiques de la zona escollida. Per tal de fer aquestes entrevistes, és necessari tenir en compte els elements següents:

2.4.1. Llistat de paraules, mètodes d'enquesta i pauta per al registre

Per poder començar les entrevistes, s'ha elaborat una llista de cent paraules i expressions que seran les mateixes per a totes les localitats de l'àrea estudiada per poder comparar els resultats.

Llistat de paraules

En un primer moment es van escollir una sèrie de mots classificats en diferents temàtiques: temps, vegetals, animals i insectes, estris, la persona, alimentació, verbs... A partir d'aquí, i tenint en compte les característiques dialectals que es volien estudiar en cada paraula, es van haver de reordenar segons un altre criteri: vocalisme àton, vocalisme tònic, consonantisme, morfologia i lèxic.

Mètodes per a l'enquesta

Les enquestes es poden realitzar a partir de quatre mètodes diferents¹³:

a) *Correspondència*: és el sistema pel qual s'envia l'enquesta per correu. És un mètode poc fiable i poc recomanable per a persones d'edat avançada.

b) *Traducció o mètode directe*: consisteix a donar el mot concret en un altre idioma per tal que l'entrevistat el tradueixi. Comporta problemes ja que es necessita saber les dues llengües i pot produir alguna variació en el mot genuí.

c) *Dibuixos o fotografies*: es tracta d'oferir una imatge a la persona entrevistada perquè en digui el mot al qual fa referència. L'avantatge és que l'entrevistador parla poc i no interfereix. Cal que siguin imatges clares i conceptes concrets.

¹³ Informació extreta del llibre de dialectologia general: Procés d'elaboració d'un atlas. Pàgina 40.

d) *Mètode indirecte*: es formula una pregunta a l'informador per tal que en pugui dir la paraula corresponent.

Un cop elaborat el llistat de les cent paraules, s'ha escollit el mètode més adequat per a cada una d'elles. S'ha descartat el mètode de correspondència (a) ja que seran entrevistades persones grans i amb pocs estudis. El mètode directe o de traducció (b) s'utilitzarà en una paraula i, si és necessari, també es pot utilitzar en els casos que l'entrevistat no entengui la formulació de la pregunta o no recordi la paraula. El mètode de fotografies (c) s'emprarà en cinquanta paraules i, a l'últim, el mètode indirecte (d) en quaranta-nou.

Tenint en compte tots aquests elements, es confecciona un llistat de paraules que es pot veure a l'apartat 4 de l'annex, pàgina 12. A partir d'aquest llistat present en l'annex, es preparen les preguntes¹⁴ i les imatges¹⁵ per poder realitzar l'enquesta.

Pauta per al registre

Per tal de poder recollir la informació d'una manera àgil i immediata durant l'entrevista, s'ha elaborat un quadre¹⁶ amb totes les paraules escollides, la transcripció fonètica d'aquestes i el mètode utilitzat (preguntes i imatges).

Cada paraula està escrita en tres columnes, corresponents a la parla nord-occidental, solsonina i central, per tal d'assenyalar la forma pronunciada per l'entrevistat. Cal dir, però, que només hi ha transcrites fonèticament les característiques d'aquell apartat que estan senyalades de color vermell i entre claudàtors.

Per exemple: *“a” àtona final sona com una [o] oberta amb una lleugera nasalització.*

Nord-occidental	Solsoní	Central
tard[ɛ]	tard[ã:]	tard[ə]

Figura 3¹⁷: Exemple de la pauta per al registre.

¹⁴ Vegeu l'apartat 5 de l'annex, pàgina 13.

¹⁵ Aquestes imatges es poden trobar en l'apartat 6 de l'annex, a la pàgina 15.

¹⁶ Vegeu apartat 7 de l'annex, a la pàgina 21.

¹⁷ Figures d'elaboració pròpia: de la 3 fins a la 43.

2.4.2. Qüestionari per a la conversa¹⁸

Una altra part de l'entrevista consisteix a establir una conversa distesa per tal que l'entrevistat s'expressi de manera més espontània. Això pot servir per a comprovar algunes de les paraules anteriors que puguin comportar algun dubte i per a recollir altres paraules genuïnes.

2.4.3. Els informadors

Un dels aspectes més importants per a l'èxit de l'estudi és poder comptar amb informadors que reuneixin unes condicions molt concretes per tal d'assegurar la parla originària. Com que l'objectiu d'aquest treball no és estudiar l'evolució i els canvis de la llengua, ens centrarem en les persones de la primera generació, la gent gran, seguint les condicions detallades en l'apartat de metodologia d'aquest mateix treball (pàgina 7).

Pel que fa al sexe dels informadors, s'intentarà que hi hagi una representació força equitativa entre els homes i les dones. En alguns casos també es pot entrevistar un grup de persones o una família, sempre que reuneixin les condicions anteriors.

Tal com s'ha explicat, la cerca dels contactes es fa a partir d'amics i familiars que coneguin persones de les característiques descrites anteriorment per facilitar la confiança entre l'informador i l'enquestador.

La llista dels enquestats escollits és en l'apartat 9 de l'annex, pàgina 27, on també hi ha el dia que es va fer l'entrevista.

2.4.4. L'enquestador

La majoria de les entrevistes s'han de realitzar fora de Solsona i, per tant, és indispensable un mitjà de transport privat. Per aquesta raó sempre aniré acompanyada, generalment d'un familiar que assistirà a les entrevistes. Aquest aspecte pot ser positiu per a facilitar la confiança de l'informador.

¹⁸ Vegeu apartat 8 de l'annex, a la pàgina 26.

L'enquestador cal que tingui, sobretot, paciència ja que es tracta de persones grans que poden tenir dificultats d'orella, de parla o de memòria. També és important que condueixi l'enquesta cap als canals adequats ja que és fàcil sortir del tema indicat. Tenir un mínim coneixement de la persona enquestada ajudarà a no parlar d'algunes situacions que els poguessin afectar emocionalment (mort de familiars, guerra...) i a motivar l'enquestat cap a temes que li fossin del seu grat. Un bon estat d'ànim per part de l'enquestador sempre facilitarà un clima adient durant l'entrevista.

2.4.5. Entrevistes i transcripcions

Entrevista

Un cop enllestits els elements necessaris per a l'elaboració de l'entrevista, es comencen a programar les dates de realització d'acord amb els diferents contactes. Per al dia de l'entrevista és necessari portar la pauta per al registre, que ens permetrà senyalar la paraula demanada sense haver de transcriure-la fonèticament en el mateix moment, el bloc de les imatges i l'equip d'enregistrament (MP3 i mòbil). Per tal d'establir una major confiança amb cada contacte, es comença l'entrevista amb una primera part del qüestionari on hi ha preguntes fàcils de respondre (de la primera a la novena). A continuació es demanen les cent paraules del registre i es finalitza amb la pregunta desena del qüestionari.

Transcripció

La recollida d'informació de cada entrevista consta de dues parts:

- a) Registre de les cent paraules: mitjançant la pauta utilitzada durant l'entrevista i la gravació, s'omple el registre a l'ordinador¹⁹ de forma més clara i precisa. També s'entren les dades en un Document Excel per tal de poder fer els filtres necessaris per al dibuix de les diferents isoglosses i per a l'elaboració de les taules i els gràfics.
- b) Registre del qüestionari²⁰: a través de la gravació s'escriu tota la informació que l'enquestat ha explicat de forma resumida. L'objectiu més important d'aquest apartat és que el lector es pugui fer una idea bastant fidel de la parla de la persona

¹⁹ Vegeu apartat 12 de l'annex, pàgina 46.

²⁰ Vegeu apartat 12 de l'annex, pàgina 46.

entrevistada, de manera que les paraules s'escriuen tal com les diuen seguint uns criteris propis adequats per a aquest treball.

1. Quan la "o" neutra és pronunciada [u], s'escriu "u"

compraré: "*cumpraré*"

2. a) La "a" neutra s'escriu segons la normativa en conjuncions, interjeccions, preposicions, adjectius demostratius i pronoms

b) la "a" neutra s'escriu tal com la diuen

mare: "*mara*" / "*mare*"

era: "*era*" / "*ere*"

escales: "*ascalas*" / "*ascales*" / "*escales*"

3. Si és necessari es canvia l'ortografia original de la paraula

vacances: "*vacansas*" / "*vacances*"

metge: "*metja*" / "*metge*"

4. Les "r" finals (acabar_r), les "t" finals (molt_t) i les "i" davant de "x" (neix_i) s'escriuran igualment, encara que no les pronunciïn.

5. Els accents s'escriuran tal com els digui la persona.

més: "*mès*" / "*més*"

cantaré: "*cantarè*" / "*cantaré*"

3. SINOPSI DE RESULTATS

Isoglosses

Gràfics

“Van anar a buscar el metge i allavons va dir: si aquesta nena la vai avacunar i la punyetera no’ns hu vi dit (...) veus, que t’explicu coses!”

Sant Llorenç de Morunys

3. SINOPSI DE RESULTATS

En un document Excel²¹ s'ha creat una taula dinàmica que permet visualitzar de forma fàcil la quantitat de vegades que un entrevistat ha pronunciat una paraula segons la pronúncia pròpia del dialecte central o del nord-occidental, del solsoní o del central i solsoní, etc. D'aquesta manera, i modificant l'organització d'aquesta taula, es pot escollir un grup de paraules més ampli o més concret a fi de fer-ne un estudi a fons.

En l'apartat 3.1. es mostren dotze de les cent isoglosses elaborades a partir de totes les característiques que s'han estudiat i, per tant, de totes les paraules que s'han demanat als entrevistats.

Per tal de poder fer el feix d'isoglosses, com que amb les cent paraules seria poc entenedor, s'han escollit vuit paraules les característiques de les quals són rellevants per fer la distinció entre el català central i el nord-occidental:

- Neutralització *a/e* àtones a final de paraula (dialecte central) o distinció *a/e* àtones a final de paraula (dialecte nord-occidental).

Les paraules són: *dotze* i (ella) *mirava*.

- Neutralització *o/u* àtones (dialecte central) o distinció *o/u* àtones (dialecte nord-occidental).

Les paraules són: *esmorzar* i (jo) *canto*.

- *Ē/ĩ* llatines sonen “e” oberta (dialecte central) o “e” tancada (dialecte nord-occidental).

Les paraules són: *pera* i *conèixer*.

- No es pronuncia la iod davant d'un so fricatiu (dialecte central) o sí que es pronuncia (dialecte nord-occidental).

Les paraules són: *caixa* i *faixa*.

En l'apartat 3.2. de gràfics, depenent de la complexitat d'aquests, s'utilitzaran les vuit paraules o s'utilitzaran les setanta-sis, corresponents al vocalisme àton, tònic, consonantisme i morfologia (s'exclou el lèxic). S'anirà especificant la quantitat de paraules usades en cada apartat.

²¹ Vegeu DVD TREBALL.

3.1. ISOGLOSSES

Tal com s'ha explicat en la introducció, una isoglossa és una línia imaginària que ens permet delimitar en un mapa la presència o absència de cada característica estudiada.

S'han fet els mapes de totes les característiques estudiades del treball, que diferencien el català nord-occidental del central. En aquest apartat, però, només s'inclouen els mapes de les dotze característiques més importants de fonètica i morfologia. La resta es poden trobar a l'annex²².

Aquestes dotze característiques han estat escollides a partir del llibre de Montserrat Alegre, *Dialectologia catalana*, on es mostren les quinze característiques més importants que distingeixen el català occidental de l'oriental, contemplant fonètica, morfologia i lèxic. D'aquestes quinze, només se'n treballaran dotze. Les tres que no s'han tingut en compte són les següents:

1. Plurals d'antics esdrúixols perden la consonant nasal (català oriental) o la mantenen (català occidental).

Per exemple, *homes* o *hòmens*.

2. Formes pronominals reforçades o reduïdes (català oriental) o formes plenes (català occidental).

Per exemple: *em, et, es, ens, us* o *me, te, se, nos, vos*.

3. Lèxic específic del català oriental comparat amb l'occidental.

Per exemple, *mirall* o *espill*.

Aquestes tres característiques s'han obviat per les raons que es presenten a continuació.

El llibre esmentat distingeix entre tot el bloc oriental del català i el bloc de dialectes occidentals, en canvi aquest treball se centra en els parlars específics del Solsonès. Per això, algunes característiques s'han hagut d'excloure ja que no eren gens rellevants per a fer-ne la distinció en la zona estudiada o almenys això era el que se suposava. Per exemple, les dues primeres van ser excloses de bon començament ja que es considerava que no eren pròpies del Solsonès. Tot i això, després d'haver analitzat les entrevistes, hom es pot adonar que una persona va fer la forma

²² Vegeu l'apartat 10 de l'annex, a la pàgina 29.

occidental de la primera i, sens dubte, aquesta persona està localitzada en l'àrea occidental del Solsonès, concretament a Castellar de la Ribera. En el cas de la segona característica, no hi ha cap cas enregistrat. Quant a la tercera, no està exposada a continuació juntament amb la resta de mapes, però sí que es pot trobar en l'annex²³. L'objectiu seria poder identificar si un determinat lèxic és més comú en un dialecte que en un altre, però aquest estudi s'hauria de realitzar posteriorment a causa de l'amplitud d'aquest treball.

VOCALISME ÀTON

1. Distinció o neutralització de “a”/”e” àtones amb les variants corresponents del solsoní.

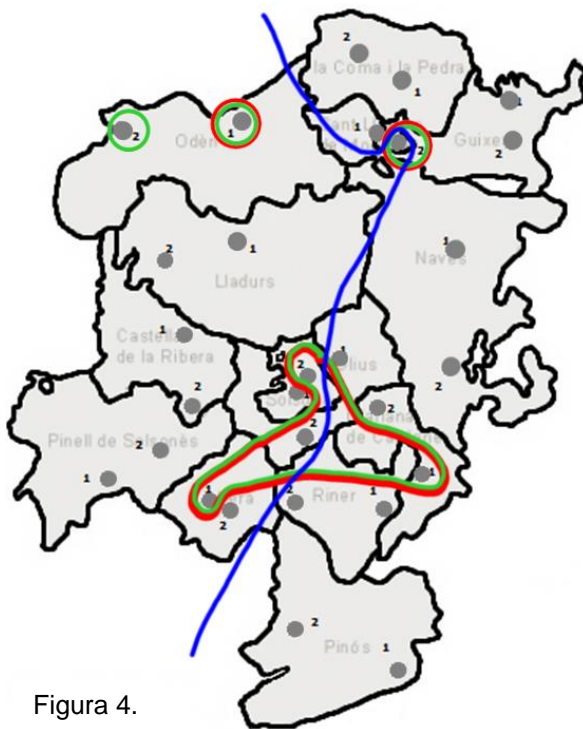

Figura 4.

VERMELLA. tarda, migdia, llebre, febre: aquesta isoglossa encercla els entrevistats que han pronunciat [ã:] (subdialecte solsoní) en l'última lletra d'aquestes paraules anteriors. La resta, les mateixes paraules, les han pronunciades [ə] (dialecte central). No hi ha cap cas que pronuncii [ɛ] (dialecte nord-occidental).

VERDA. jo mirava: aquesta línia és igual a l'anterior excepte al municipi d'Odèn, en què el segon entrevistat ha pronunciat també [ã:] (subdialecte solsoní). La resta també han pronunciat [ə] (dialecte central) i tampoc no hi ha cap mostra del dialecte nord-occidental, que pronunciaria [ɛ].

BLAVA. ella mirava, dotze, vespre, diumenge: a la dreta de la isoglossa els entrevistats han pronunciat la lletra en vermell [ə] (dialecte central) i a l'esquerra es pronuncia [e] (dialecte nord-occidental i subdialecte solsoní).

Les paraules “tomàquet” i “patata” estan incloses en l'apartat de lèxic ja que molts entrevistats van dir “tomaca, tomàtiga...” i “trumfo”.

²³ Vegeu *Lèxic* a l'annex, pàgina 38.

2. Distinció o no de o/u àtones.

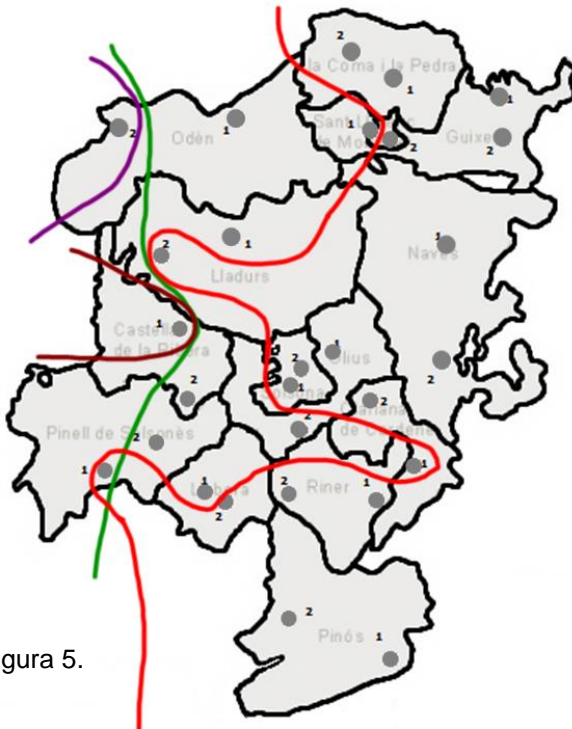

Figura 5.

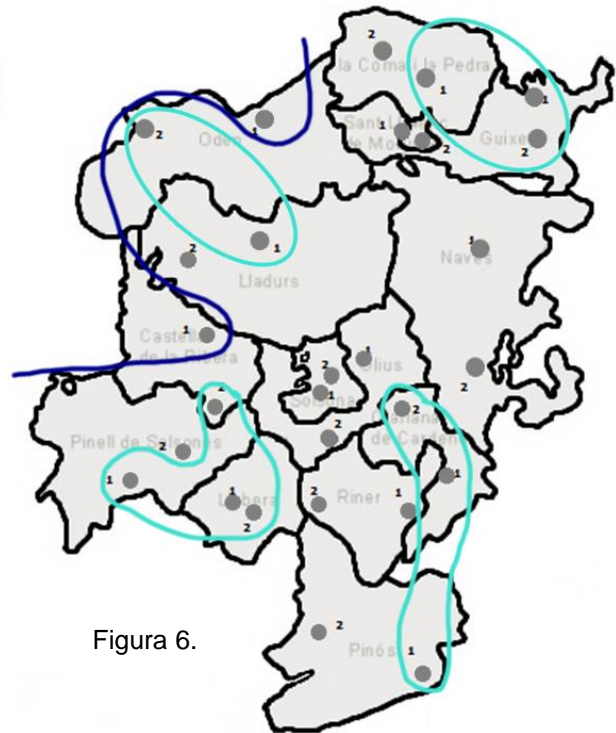

Figura 6.

LILA. conill: aquesta isoglossa només inclou una persona en tot el Solsonès que hagi pronunciat la lletra en vermell [o] (dialecte nord-occidental), la resta han pronunciat tots [u] (dialecte central i subdialecte solsoní).

VERDA. esmorzar: a l'esquerra de la línia els entrevistats van pronunciar la lletra en vermell [o] (dialecte nord-occidental). La resta van pronunciar [u] (dialecte central i subdialecte solsoní).

VERMELL FOSC I CLAR. orenetes: a l'esquerra de la línia vermell fosc la lletra en vermell la van pronunciar [o] (dialecte nord-occidental); entre la línia vermell fosc i vermell clar els entrevistats van pronunciar [aw] (subdialecte solsoní) i a la dreta de la línia vermell clar van pronunciar [u] (subdialecte solsoní i dialecte central).

BLAU FOSC I CLAR. ovelles: aquesta, com en l'anterior, a l'esquerra de la línia blau fosc els entrevistats van dir la lletra en vermell [o] (dialecte nord-occidental); els que estan encerclats per la línia blau clar van pronunciar-la [aw] (subdialecte solsoní) i la resta van pronunciar-la [u] (subdialecte solsoní i dialecte central).

La paraula “ocells” està inclosa dins l'apartat de lèxic ja que alguns entrevistats van dir “moixons”.

3. Manteniment o no de “gua” i “qua” àtones.

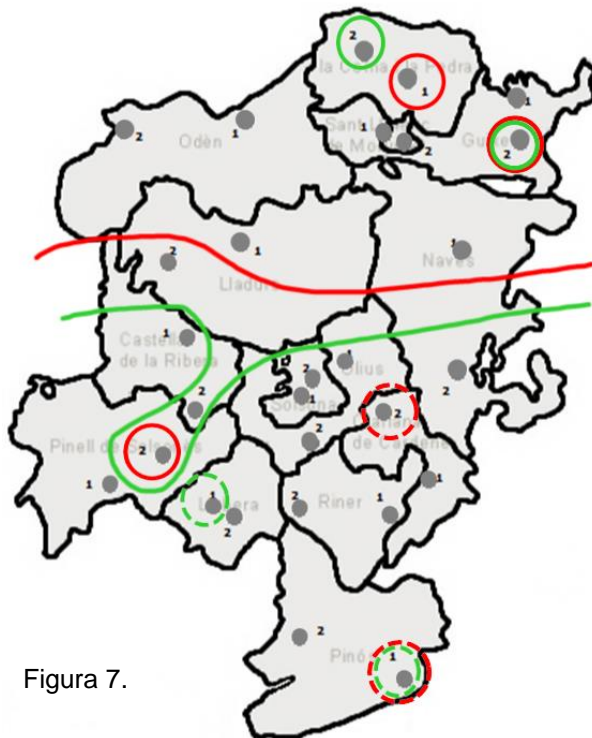

Figura 7.

VERDA. llenqua: per sobre de la línia verda els entrevistats van pronunciar *llen[g]a* i per sota de la línia van pronunciar *llen[**gw**]a*. La línia discontinua significa que van dir aquestes dues opcions.

VERMELLA. aiqua: aquesta isoglossa té les mateixes característiques que l'anterior, per sobre la línia vermella es pronuncia *ai[g]a* i per sota la línia, *ai[**gw**]a*. La línia discontinua representa els qui han dit aquestes dues opcions.

En el registre de les entrevistes es diferencia l'última “a” d'aquestes dues paraules, segons si és pròpia del central, del nord-occidental o del solsoní, però, en realitat, no hauria calgut fer-ho ja que no és la característica específica d'aquest apartat.

VOCALISME TÒNIC

4. Ē/ĭ llatines sonen [é] o [é̃].

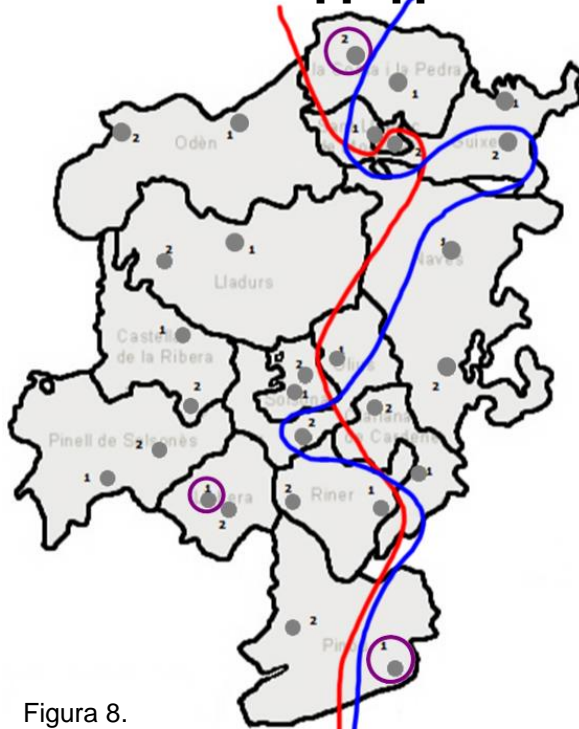

Figura 8.

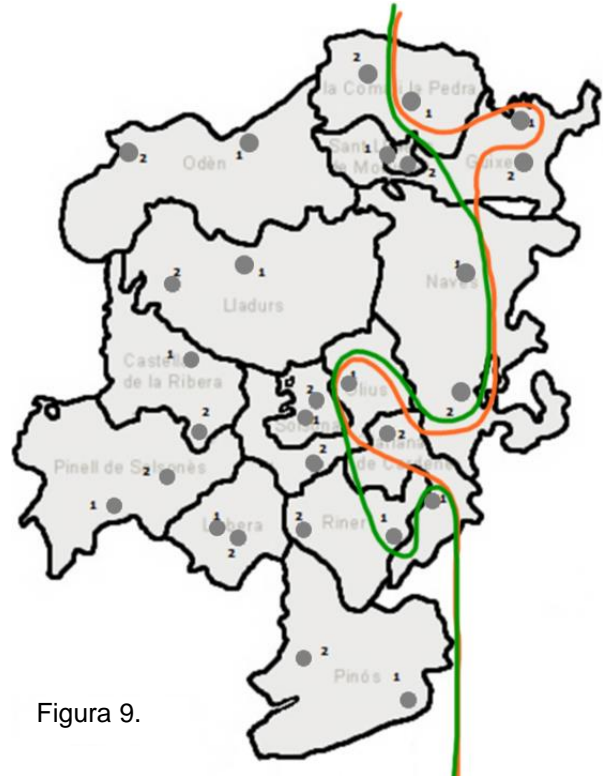

Figura 9.

LILA. nét: per a aquesta paraula, no s'ha pogut fer una isoglossa que enllaci diferents municipis, ja que només tres entrevistats van pronunciar *n[é]t* (dialectes nord-occidental i central). Tota la resta van pronunciar *n[é̃]t* (subdialecte solsoní).

VERMELLA. pera: a l'esquerra de la línia es va pronunciar *p[é]ra* (dialecte nord-occidental i subdialecte solsoní) i a la dreta, *p[é̃]ra* (dialecte central).

BLAVA. mossèn: a l'esquerra de la isoglossa, els entrevistats van pronunciar *moss[é]n* (dialecte nord-occidental i subdialecte solsoní); en canvi, a la dreta van pronunciar *moss[é̃]n* (dialecte central).

VERDA. conèixer: a l'esquerra de la línia van pronunciar *con[é]ixer* (dialecte nord-occidental i subdialecte solsoní) i a la dreta, *con[é̃]ixer* (dialecte central).

TARONJA. estrènyer: a l'esquerra van pronunciar *estr[é]nyer* (dialecte nord-occidental i subdialecte solsoní) i a la dreta, *estr[é̃]nyer* (dialecte central).

Les paraules "més", "cadena" i "ceba" també es troben dins d'aquesta característica, però tots els entrevistats les van pronunciar igual i, per tant, no se'n pot fer una isoglossa. Tots van pronunciar: *m[é̃]s* (subdialecte solsoní), *cad[é̃]na* (subdialecte solsoní i dialecte central) i *c[é̃]ba* (subdialecte solsoní i dialecte central).

5. La paraula “jonc” és l'únic exemple de la característica “**Ū breu llatina sona [u] o [o]**” del vocalisme tònic. Tots els entrevistats han pronunciat *j[ú]nc* (dialecte nord-occidental i subdialecte solsoní), excepte dos, que no van saber a quina paraula ens referíem, un de Solsona i l'altre de Pinós; per tant, no es pot fer una isoglossa ja que ningú no ha pronunciat l'opció del dialecte central, *j[ó]nc*.

6. “gua”, “qua” sona [gó], [kó] o es mantenen.

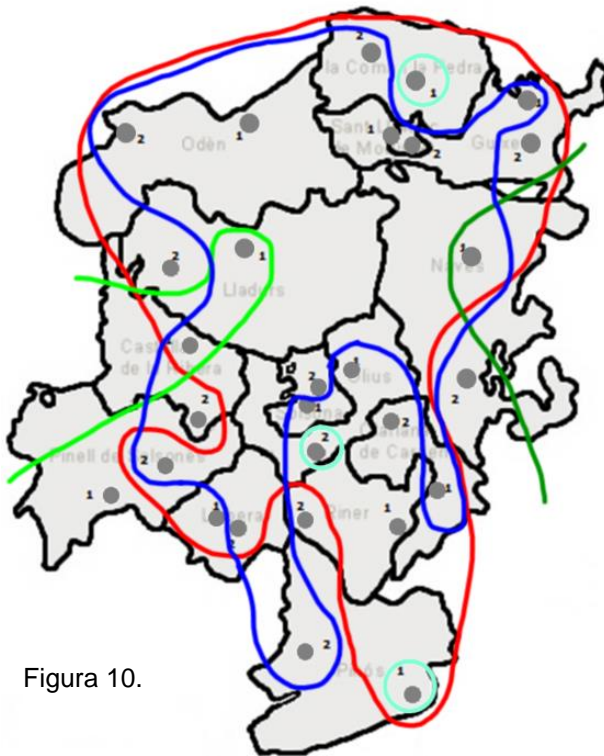

Figura 10.

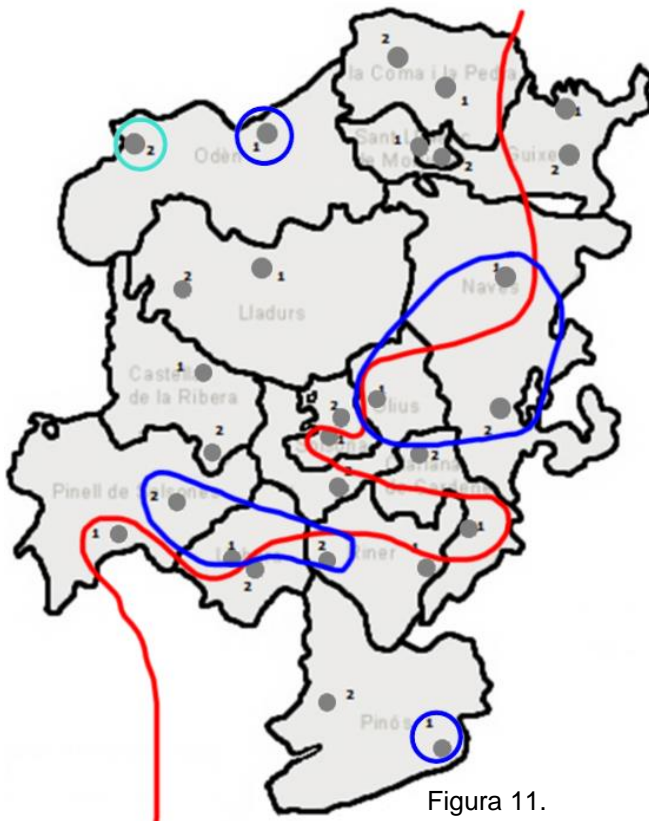
VERMELLA. *quatlla*: a l'interior de la línia vermella tots els entrevistats van pronunciar *[gó]tlla* (subdialecte solsoní i dialecte central) i a l'exterior van pronunciar *[gwá]tlla* (dialecte nord-occidental i central).

VERD CLAR I VERD FOSC. *dos quarts de quatre*: la línia verd fosc separa per l'esquerra els que van dir *dos [kwá]rts de [kwá]tre* (dialectes nord-occidental i central i subdialecte solsoní) del que va dir *dos [kó]rts de [kó]tre* (subdialecte solsoní i dialecte central). La línia verd clar inclou a l'esquerra les entrevistes que van dir aquestes dues opcions.

BLAU FOSC I BLAU CLAR. *quant*: a l'interior de la línia blau fosc els entrevistats van dir *[kó]nt* (subdialecte solsoní i dialecte central) i a l'exterior de la línia van dir *[kwá]nt* (subdialecte solsoní i dialectes central i nord-occidental). Les dues entrevistes encerclades de color blau clar van dir aquestes dues opcions anteriors.

CONSONANTISME

7. Es produeix ieisme (sona [j]) o no es produeix ieisme (sona [ɲ]) pel so [ɲ].

VERMELLA. llentilles: A la dreta de la línia vermella els entrevistats van pronunciar *llent[j]es* (subdialecte solsoní i dialecte central) i a l'esquerra de la línia van dir *llenti[ɲ]es* (dialecte nord-occidental).

BLAVA. cella: els entrevistats encerclats de color blau van pronunciar *ce[ɲ]a* (dialecte nord-occidental) i els que no estan encerclats van dir *ce[j]a* (subdialecte solsoní i dialecte central). El qui està encerclat de color blau clar ens ho va dir d'aquestes dues maneres.

Dins d'aquesta característica també hi apareixen sis paraules més que són *paller*, *vermell*, *millor*, *bitlles*, *cabells* i *espatlla*. Aquestes no es poden incloure en aquest mapa ja que tots els entrevistats van dir la "ll" de la mateixa manera, pronunciant [ɲ] (dialectes nord-occidental i central i subdialecte solsoní). Cap d'aquestes sis paraules no les van pronunciar amb [j] (dialecte central).

8. Es pronuncia o no es pronuncia la iod davant d'un so fricatiu.

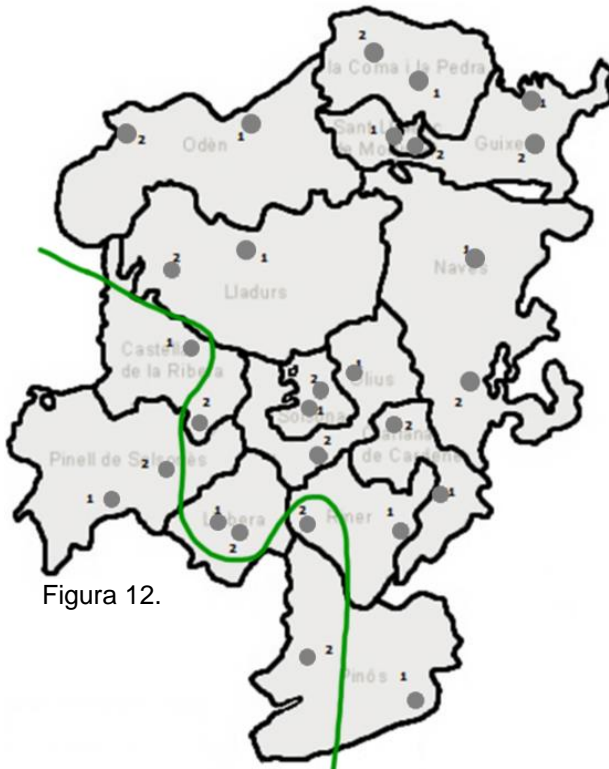

Figura 12.

VERDA. caixa, faixa: a l'esquerra de la línia verda els entrevistats van pronunciar la iod davant del so fricatiu, van dir *ca[ij]a* i *fa[ij]a* (dialecte nord-occidental). Tota la resta d'entrevistats van pronunciar *ca[j]a* i *fa[j]a* (subdialecte solsoní i dialecte central).

9. Reforçament o no reforçament d'alguns mots acabats en "r".

BLAVA. cor: els entrevistats encerclats de color blau van pronunciar *cor^[r]* (subdialecte solsoní i dialecte central) i la resta van pronunciar *cor* (propi de les tres variants).

VERMELLA. mar: els entrevistats encerclats de color vermell van fer aquest reforçament pronunciant, així, *mar^[r]* (subdialecte solsoní i dialecte central) i els que no estan encerclats no van fer el reforçament, pronunciant *mar* (propi de les tres variants).

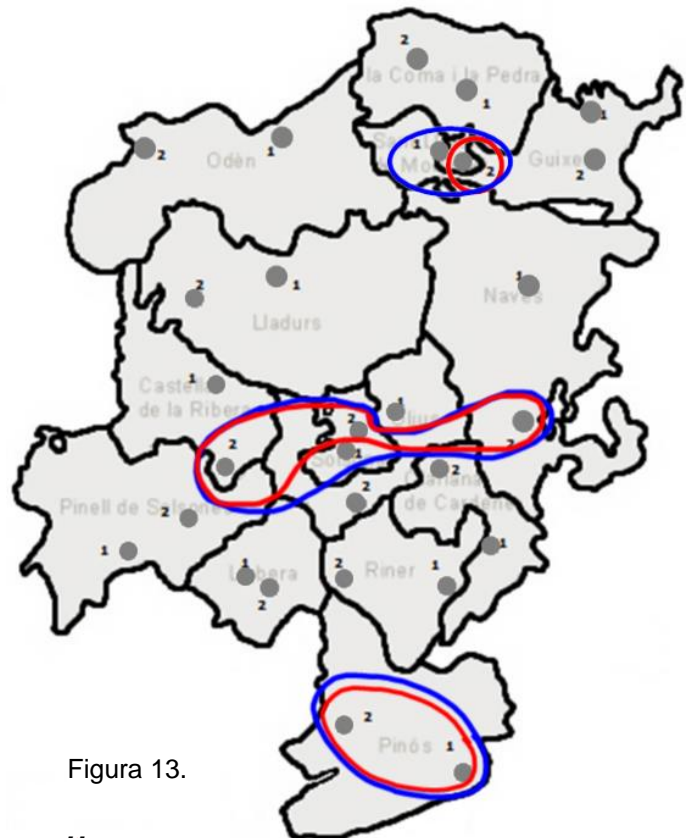

Figura 13.

10. Addició o no d'una "n" en alguns mots.

Tots els entrevistats van fer aquesta addició en les paraules *magrana* i *llagost*. Pronunciaren *ma[n]grana* i *lla[n]got* (dialecte nord-occidental i subdialecte solsoní).

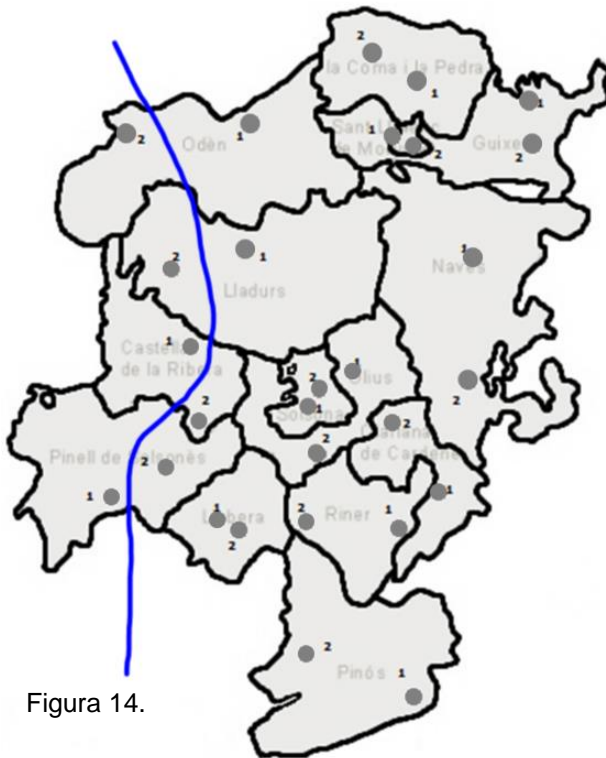
MORFOLOGIA**11. Primera persona del present d'indicatiu es pronuncia [o] o [u].**

Figura 14.

BLAVA. jo canto: a l'esquerra de la línia blava els entrevistats van pronunciar *jo cant[o]* (dialecte nord-occidental), la resta van pronunciar *jo cant[u]* (subdialecte solsoní i dialecte central).

12. Incoatius acabats en “-eix” es pronuncia [-ij] o es pronuncien igual.

L'entrevistat encerclat de color blau no va conservar la forma inicial dels incoatius, va pronunciar *podr[ij]* (dialecte nord-occidental). Tota la resta van pronunciar-ho igual.

Tot i això, s'ha de fer distinció entre la “e” oberta i la “e” tancada dels “-eix”.

Els que estan encerclats de color vermell van pronunciar *podr[éj]* (dialecte central) i la resta van pronunciar *podr[é]* (subdialecte solsoní).

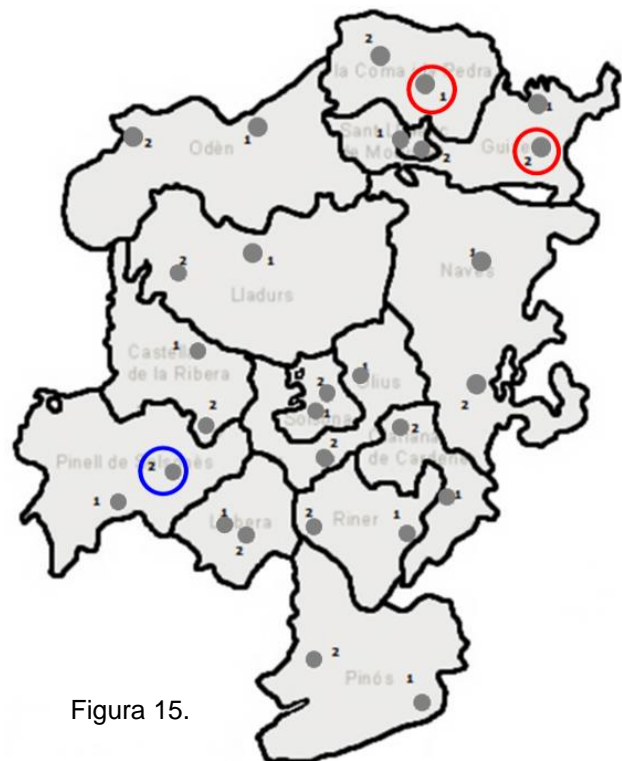

Figura 15.

FEIX D'ISOGLOSSES

A partir de les característiques més distintives entre el català nord-occidental i el català central, corresponents a vuit paraules, s'ha creat un mapa amb les isoglosses que formen el principal feix d'isoglosses del Solsonès.

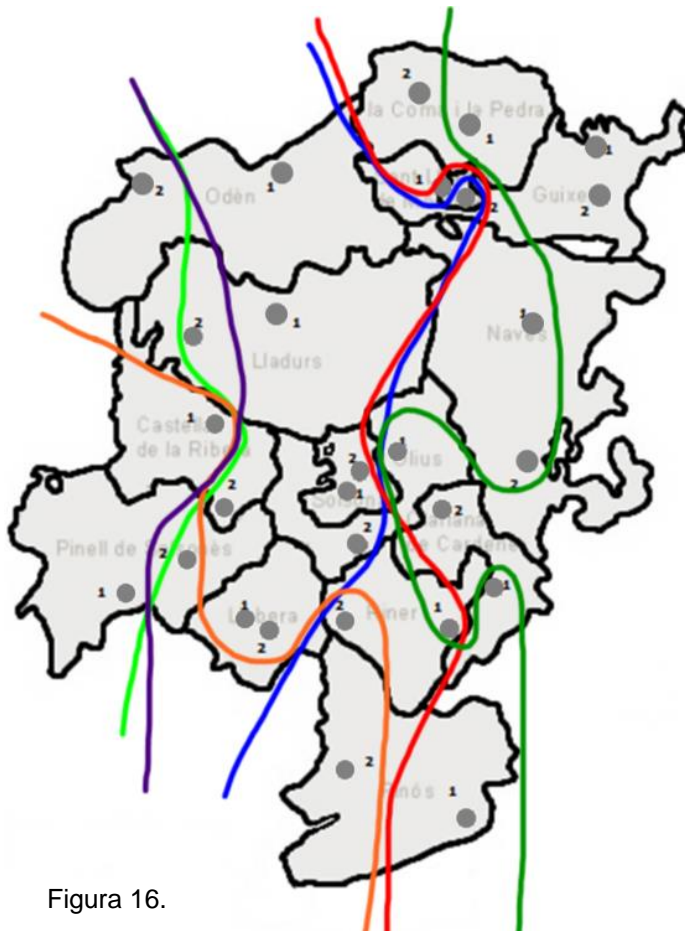

Figura 16.

Totes les isoglosses d'aquest mapa han estat explicades en els punts anteriors; per tant, s'enumerarà segons l'apartat del qual s'han extret.

TARONJA: Consonantisme (8), paraules *caixa* i *faixa*.

VERD CLAR: Vocalisme àton (2), paraula *esmorzar*.

LILA: Morfologia (11), paraula (*jo*) *canto*.

BLAU: Vocalisme àton (1), paraules (*ella*) *mirava* i *vespre*.

VERMELL: Vocalisme tònic (4), paraula *pera*.

VERD FOSC: Vocalisme tònic (4), paraula *conèixer*.

Com es pot observar en el mapa, les línies del feix d'isoglosses depenen de les característiques que s'estudiïn. En el cas de les isoglosses verd clar i lila, veiem que podrien formar un feix amb altres paraules que comparteixin la característica de la neutralització *o/u* àtones. Un altre exemple n'és el de les paraules (*ella*) *mirava*, *vespre*, *pera* i *conèixer*. Aquestes no són pròpies d'una mateixa característica, però les isoglosses són similars, de manera que podrien formar-ne un feix més precís si s'afegissin altres paraules.

Tot i això, l'objectiu inicial era formar un feix d'isoglosses amb totes les paraules i totes les característiques, però després de fer-ne la partició s'ha comprovat que no és prou comprensible.

Finalment, de la figura 16 es poden extreure els dos feixos d'isoglosses corresponents a les dues característiques principals.

En aquest mapa es pot observar que la isoglossa de color vermell, corresponent a la neutralització o distinció de les *a/e* àtones, travessa el Solsonès de nord a sud seguint, aproximadament, la conca del Cardener. En canvi, la neutralització *o/u* àtones forma una partició que s'aproxima més a la conca de la Ribera Salada i la Riera de Pinell que són afluents del Segre.

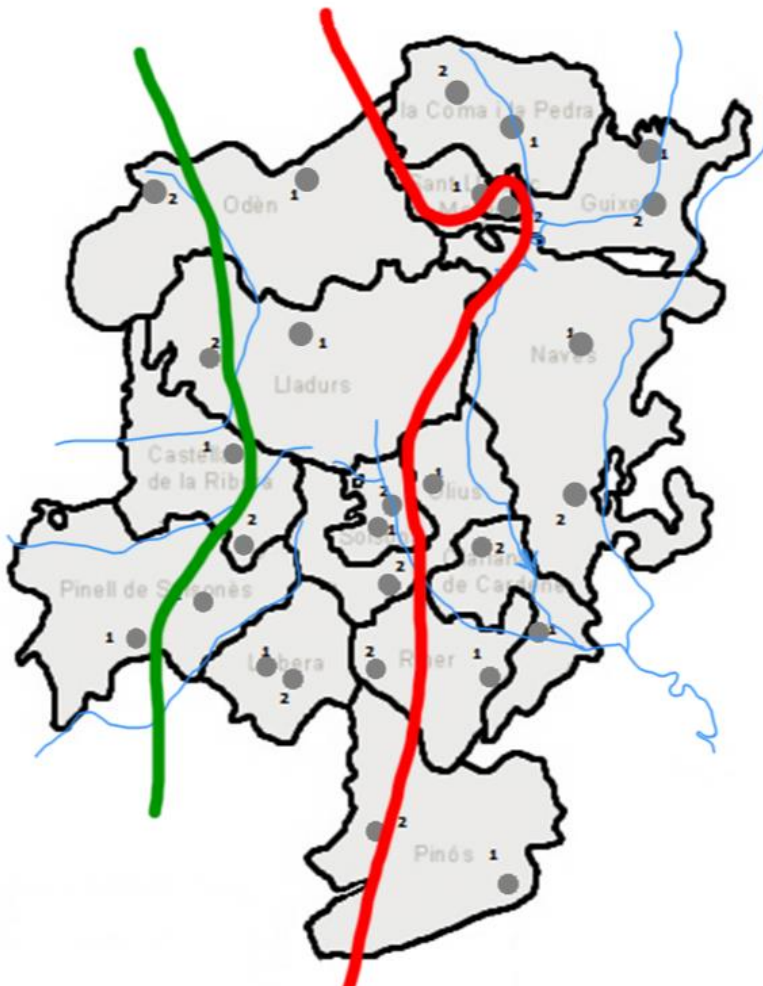

Figura 17: Isoglosses finals.

3.2. GRÀFICS

Aquest punt consisteix en l'elaboració de diferents gràfics per tal de poder observar fàcilment quin dialecte predomina en cada apartat i quin en cada municipi.

S'han utilitzat diferents tipus de gràfics i diagrames:

Diagrama de sectors: recull els percentatges de paraules pronunciades segons les diferents opcions.

Gràfic de columnes apilades: és molt similar a un gràfic de barres, però en una mateixa columna té dues variables. Dóna les dades en percentatge.

Dendrograma: il·lustració gràfica o diagrama de dades en forma d'arbre que organitza les dades en subcategories que es van dividint en unes altres fins a arribar al nivell de detall desitjat.²⁴

En molts gràfics es poden observar diferents opcions per a la pronúncia de cada paraula, que seran abreviades de la manera següent:

C: dialecte central

S: subdialecte solsoní

N: dialecte nord-occidental

A: altres

També es mostra alguna opció en què se'n combinen dues o tres de les anteriors, com C-N, C-S, N-S, entre altres.

Segons els apartats que s'estiguin treballant, per fer els gràfics s'utilitzaran les setanta-sis paraules de vocalisme àton, tònic, consonantisme i morfologia, excloent les vint-i-quatre del lèxic, o les vuit paraules de les quatre característiques més importants que es distingeixen entre el dialecte nord-occidental i el central.

L'avantatge de treballar amb setanta-sis paraules és que es fan servir les dades que s'han extret de les entrevistes, són fiables i representen totes les característiques treballades; tanmateix, alguns gràfics són difícils d'entendre ja que hi ha moltes opcions i queda un diagrama molt repartit.

En canvi, si només utilitzem les vuit paraules, els gràfics es podran entendre d'una forma més visual i clara, però no són unes dades tan fiables ja que hi ha poca representativitat, poca quantitat de paraules en relació amb el total.

²⁴ Font: Viquipèdia.

3.2.1. Apartats

En aquest punt s'elaboren els gràfics amb les paraules de cada apartat (vocalisme àton, tònic, consonantisme i morfologia), que són setanta-sis en total.

Per tal d'elaborar aquests gràfics se suma la quantitat de mots que entre tots els entrevistats han dit en cada opció (S, C-N, S-C, A, etc.).

VOCALISME ÀTON (27 paraules)

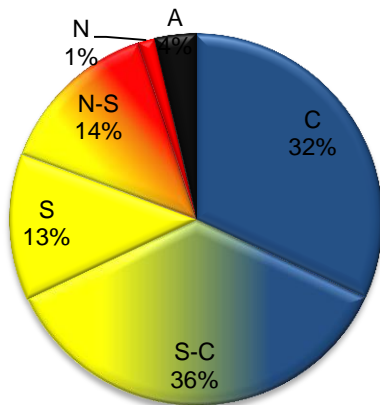

Figura 18: Gràfic de sectors.

Com es pot observar, en el vocalisme àton hi ha un tant per cent força considerable de català central i molt poc d'influència nord-occidental. El subdialecte solsoní queda força reduït ja que té moltes característiques compartides amb el central i el nord-occidental. Les exclusives del solsoní formen part de dues característiques, que són: “a” àtona final *sona com una [o] oberta amb una lleugera nasalització* i “o” àtona inicial *de paraula sona [əw]*.

VOCALISME TÒNIC (19 paraules)

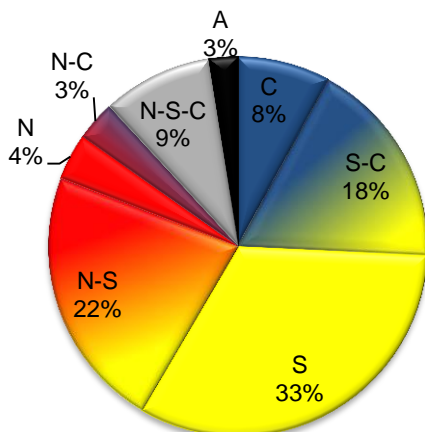
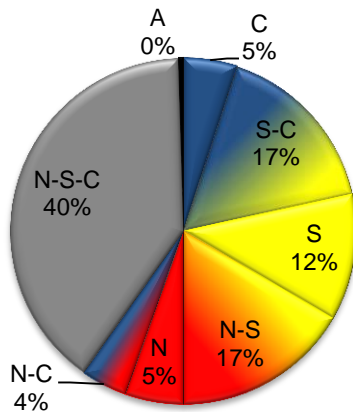

Figura 19: Gràfic de sectors.

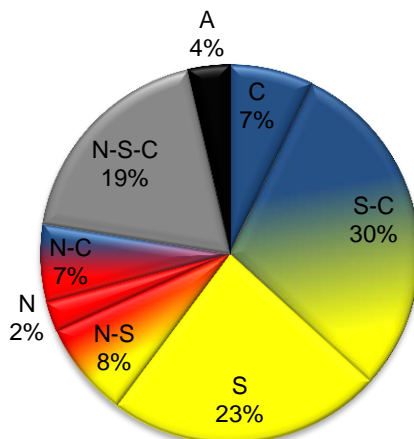
Comparant aquests gràfics amb l'anterior es constata que hi ha una disminució important del percentatge de català central i augmenta el del nord-occidental. Hi ha un gran nombre de característiques pròpies del solsoní i es pot veure que hi apareixen dues noves opcions:

- amb un 3%, les característiques comunes al nord-occidental i al central, la qual cosa fa incrementar el solsoní com a subdialecte
- les paraules que es pronuncien igual en els tres àmbits representen un 9%

CONSONANTISME (23 paraules)

En el consonantisme hi ha un gran nombre de paraules que són comunes en el central, el nord-occidental i el solsoní. Entre els dos dialectes es pot observar que tenen un percentatge similar amb un lleuger predomini del nord-occidental. Podem trobar quatre paraules que són habituals en el subdialecte solsoní (*fredolics*, *mitjons*, *corretja* i *bona nit*) i que representen aquest 12%.

Figura 20: Gràfic de sectors.

MORFOLOGIA (7 paraules)

En aquest cas hi ha un percentatge relativament baix del dialecte central i el nord-occidental i, en canvi, augmenten les que són comunes de tots. Hi ha una bona representació del solsoní amb les paraules *faci*, *anessin* i *jo menjaré*

Figura 21: Gràfic de sectors.

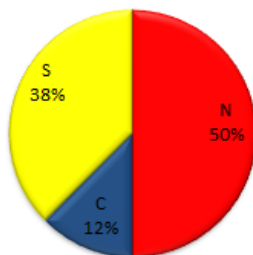
3.2.2. Municipis

Per tal d'aprofundir més en els resultats obtinguts de les entrevistes, s'ha creat una sèrie de gràfics de cada municipi amb vuit paraules.

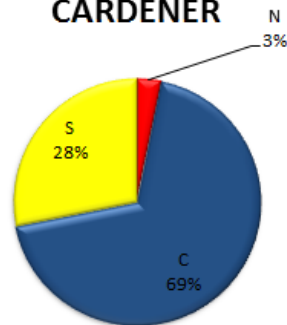
No s'han utilitzat totes en aquest apartat perquè algunes característiques més secundàries podrien fer variar els resultats i els gràfics serien poc entenedors.

Els mateixos gràfics utilitzant les setanta-sis paraules en lloc de vuit són presents en l'apartat 11 de l'annex, a la pàgina 45.

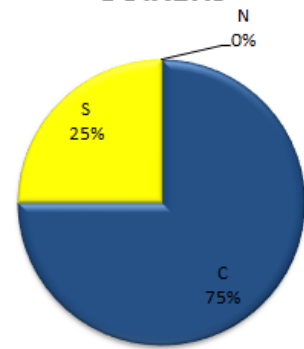
CASTELLAR DE LA RIBERA

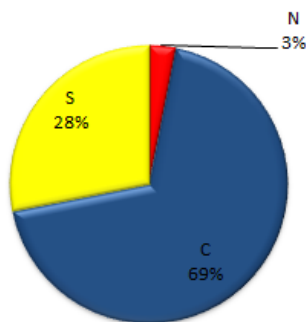
CLARIANA DE CARDENER

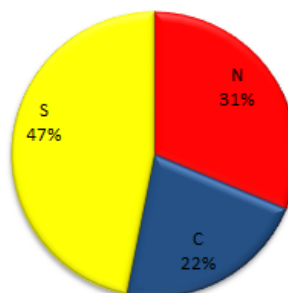
GUIXERS

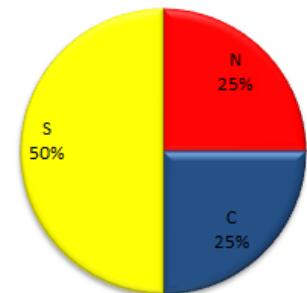
LA COMA I LA PEDRA

LLADURS

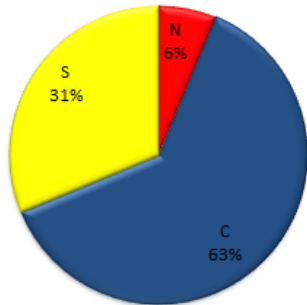

LLOBERA

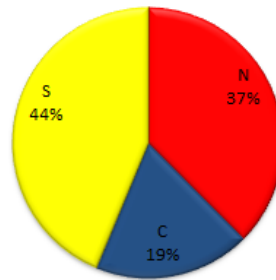

Figures de la 22 a la 27.

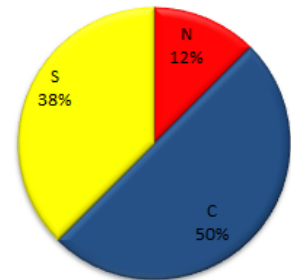
NAVÈS

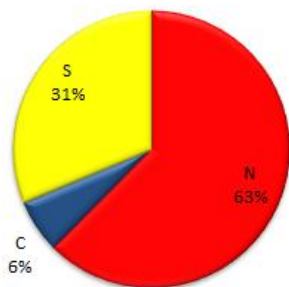
ODÈN

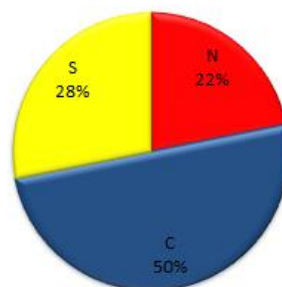
OLIUS

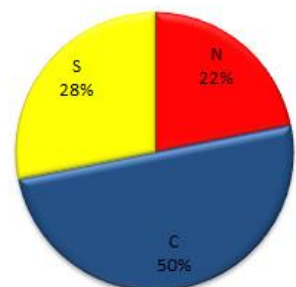
PINELL DEL SOLSONÈS

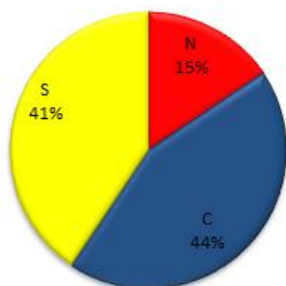
PINÓS

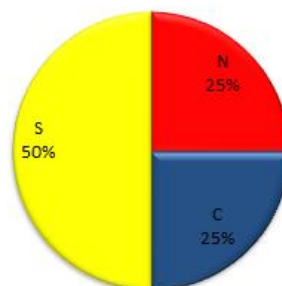
RINER

SANT LLORENÇ

SOLSONA

Figures de la 28 a la 35.

3.2.3. Gràfics globals

En aquest apartat final s'elaboren gràfics que englobin tots els municipis i que tinguin en compte les setanta-sis paraules discriminables. Com que tots els gràfics queden prou clars per poder-los entendre, no caldrà fer-los amb les vuit paraules.

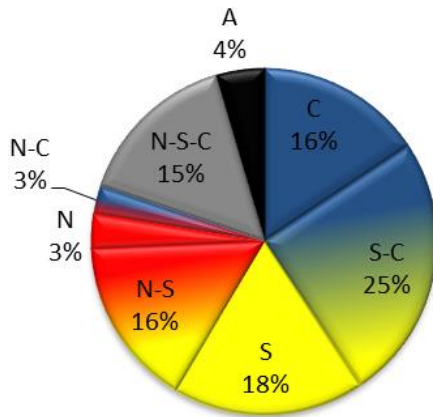

Figura 36: Diagrama de sectors amb totes les opcions estudiades fins ara.

El primer gràfic s'ha creat amb les dades reals obtingudes i, per tant, és el més exacte, però amb una visió global poc nítida ja que s'utilitzen les setanta-sis paraules. No es pot fer el gràfic comparatiu amb vuit paraules perquè aquestes tenen quatre úniques opcions de resposta i quedaria un gràfic molt similar al següent (figura 37).

Com que les conclusions que s'extraurien d'aquest primer gràfic no serien prou rellevants, se n'ha creat un altre on les opcions que estan compartides (S-C, N-S-C, etc.) s'han repartit equitativament entre les que són singulars (S, C i N) (figura 37).

Aquest gràfic ens permet observar el nivell predominant de solsoní respecte als altres dos, amb una major presència del dialecte central respecte al nord-occidental.

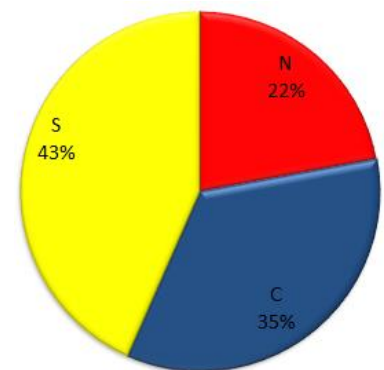

Figura 37: Diagrama de sectors amb les tres opcions més rellevants.

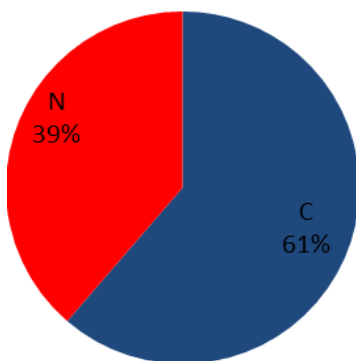

Figura 38: Diagrama de sectors amb els dos dialectes principals.

Finalment, s'ha arribat a un tercer nivell on només es valoren dues opcions, nord-occidental i central.

El gràfic s'ha realitzat repartint entre les dues opcions les paraules del subdialecte solsoní perquè es considera que el solsoní és un subdialecte en què es mescla el català central i el català nord-occidental, amb la qual cosa es pot considerar poc fiable, però és molt clar visualment.

Tots aquests gràfics han estat realitzats també amb les vuit paraules més importants per comprovar si realment era tan poc fiable repartir algunes opcions i per saber quin dialecte predominava més. Un fet sorprenent va ser que els dos últims gràfics van sortir molt semblants; per tant, la poca fiabilitat que semblen tenir es podria rebutjar.

3.2.4. Altres tipus de gràfics

Per a completar la informació, es va crear un gràfic per veure el nivell d'influència dels dos dialectes en cada municipi.

Així doncs, a diferència dels gràfics anteriors, no tan sols es mostra la quantitat de vegades que s'ha enregistrat cada opció, sinó que, a més, permet saber a quin municipi correspon. Per a poder-lo realitzar es van haver de fer les mitjanes de les dues entrevistes de cada municipi per a cada opció.

S'han ordenat els municipis per nombre decreixent de l'opció N, així es pot veure un clar descens del nivell de nord-occidentalitat.

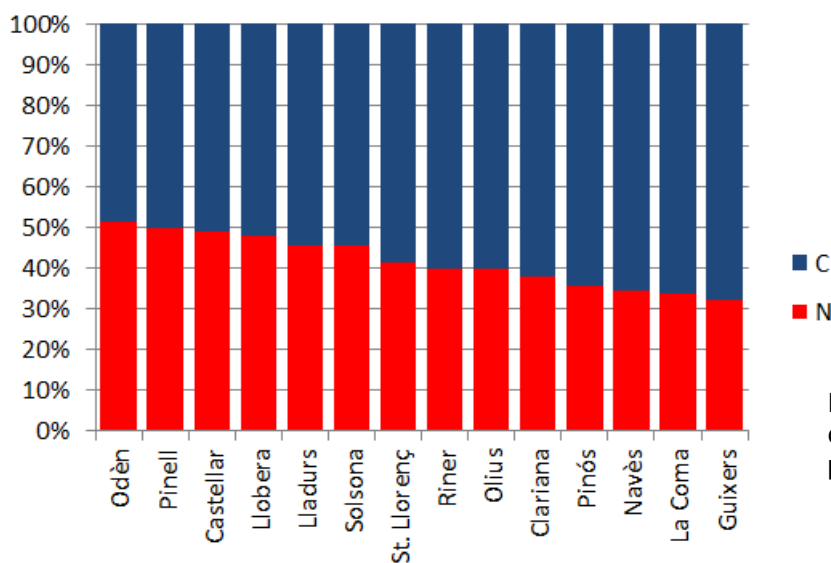

Figura 39: Gràfic de columnes apilades en 76 paraules.

El gràfic mostra un descens progressiu i amb un pendent poc pronunciat.

Podem veure que l'increment del grau de nord-occidentalitat entre el municipi més central i el més nord-occidental és molt baix. Aquest increment és, aproximadament, d'un 20%.

Tot i això, hi ha molt més nivell de central que de nord-occidental ja que només un municipi ha superat el 50%.

Després de veure el gràfic anterior es va voler provar amb les dades de les vuit paraules per observar alguna possible diferència.

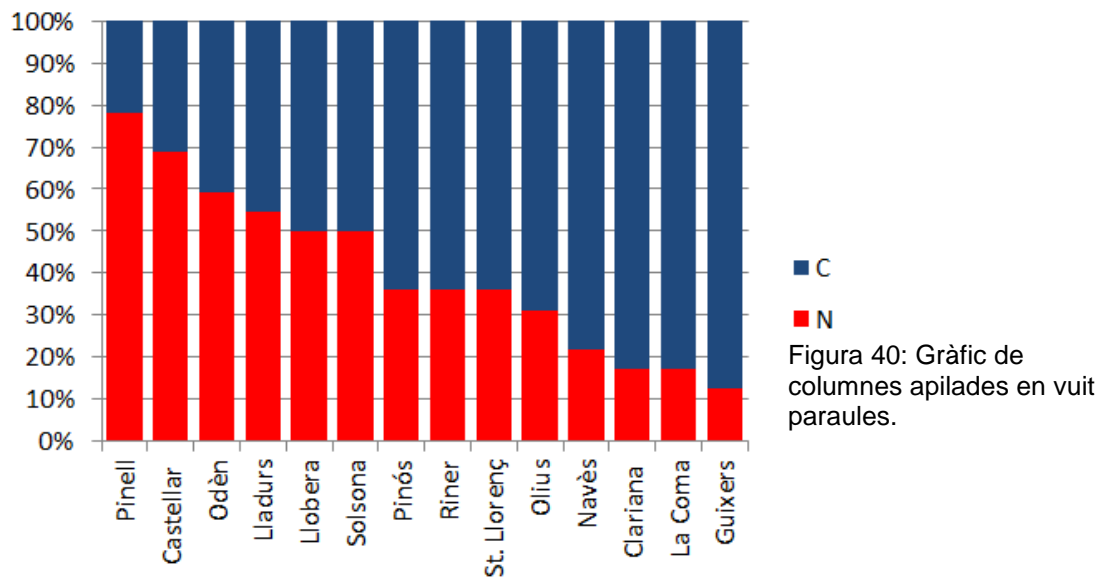

Figura 40: Gràfic de columnes apilades en vuit paraules.

En aquest cas podem veure que també hi ha un descens, però no és tan progressiu i esglaonat com l'anterior i el pendent és molt més gran.

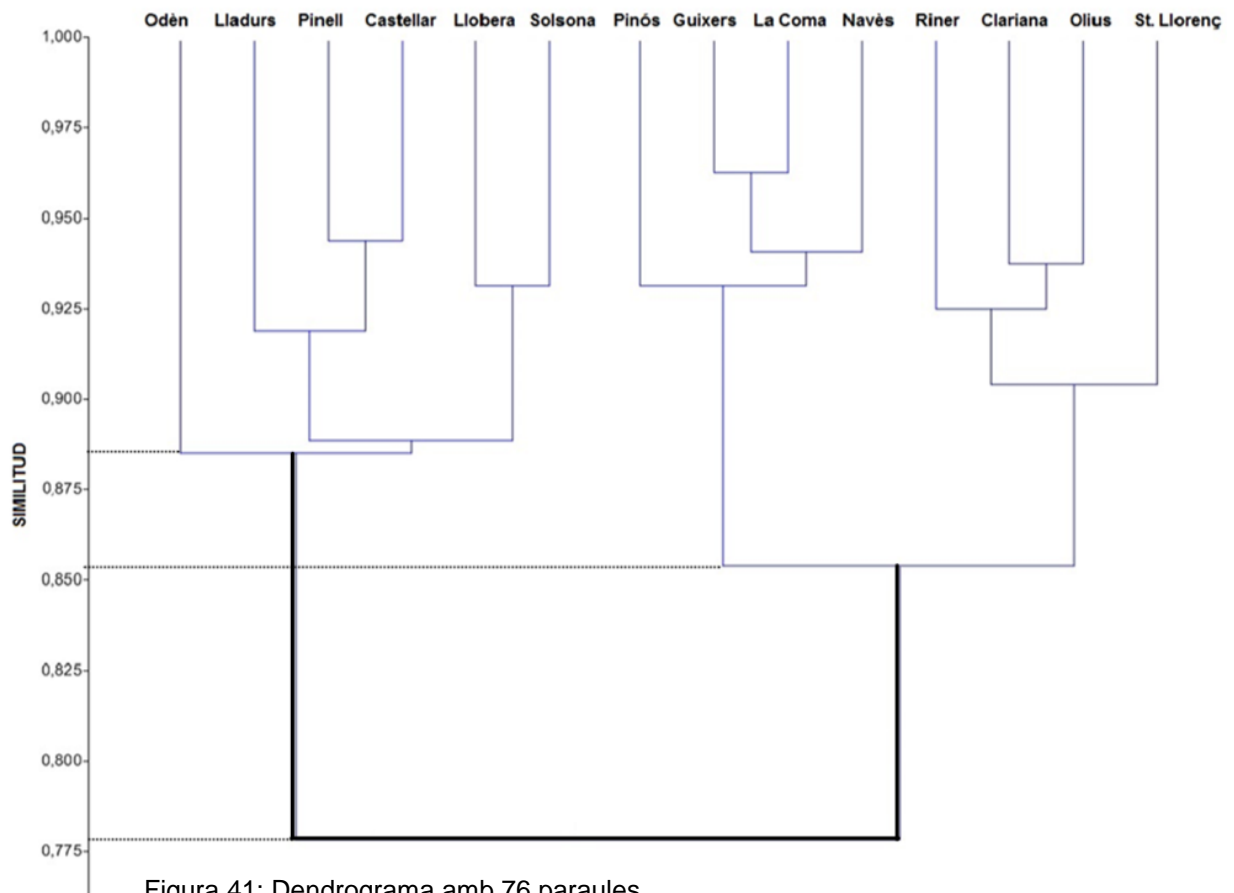
L'increment, per tant, també augmenta i és aproximadament d'un 65%.

Tot i haver augmentat el pendent i l'increment, cap dels municipis no és completament central o nord-occidental.

S'ha d'afegir, també, que l'ordre dels municipis en l'eix de les abscisses ha canviat i que, per tant, els resultats poden variar bastant segons si s'estudien deu paraules, cent o mil.

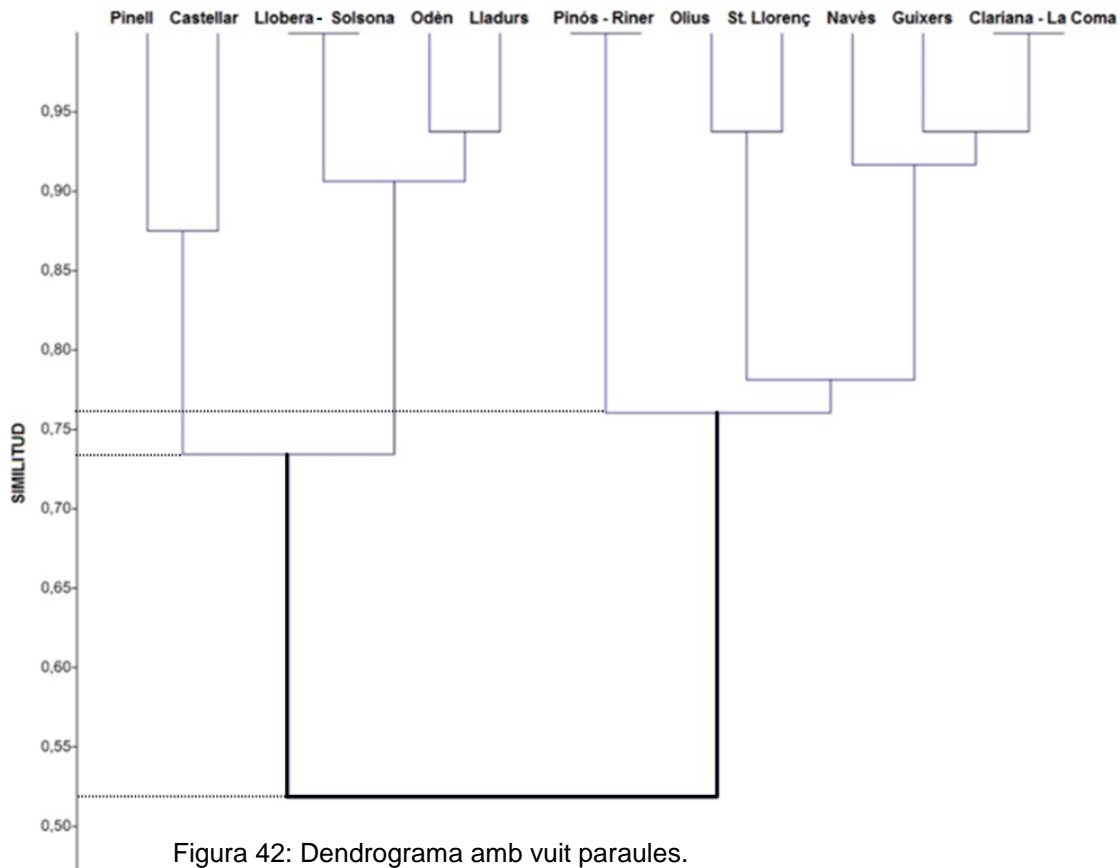
Seguidament, mitjançant les dades extretes de les entrevistes i observant que no hi ha una diferència gaire important entre els municipis corresponents als extrems del primer gràfic, Odèn i Guixers, va ser una satisfactòria aportació crear un dendrograma, un estudi de similitud entre els municipis. Va ser creat amb un programa anomenat PAST i utilitzant les dades del registre, és a dir, és un gràfic totalment fiable.

Aquest es va realitzar amb setanta-sis paraules per observar la relació entre municipis.

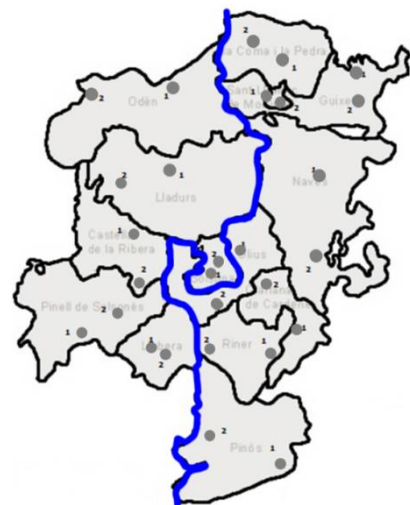

En el dendrograma es poden veure dues branques principals, ressaltades, que agrupen tots els municipis en dues parts. Aquests dos grups s'assemblen aproximadament en un 78%. Del grup de la dreta en neixen dues branques més, que s'assemblen entre elles en un 85%, aproximadament, i del grup de l'esquerra, dues més i així successivament. D'aquesta manera es pot fer evident i visual que la relació de semblança entre, per exemple, Guixers i la Coma i la Pedra és més alta que entre Sant Llorenç de Morunys i Riner.

En canvi, si fem el mateix procés, però utilitzant les vuit paraules, el dendrograma canvia per complet, de manera que la similitud entre les dues branques principals és, ara, d'un 52 % aproximadament. Tanmateix hi ha algun municipi que s'assembla completament a un altre, com per exemple Llobera i Solsona.

Aquest mapa, realitzat segons la classificació municipal dels dendrograms, presenta una partició molt nítida, en què els municipis de Solsona i Llobera passen a formar part del dialecte nord-occidental, juntament amb els d'Odèn, Lladurs, Castellar de la Ribera i Pinell de Solsonès.

4. CONCLUSIONS

“El meu pare ja tanivi 65 anys (...) el quin tanivi 60 anys, (...) si tanivi dos fills i lu gran eri casat, lu petit ja no li calivi nari.”

“Aquell home en va salvar moltes, di vides di pir qui el poble.”

Odèn

4. CONCLUSIONS

L'objectiu principal d'aquest treball consistia a aprofundir al màxim en l'anàlisi dialectològica d'uns parlars específics del Solsonès i podem dir que, dins les meves possibilitats, sí que s'ha acomplert.

Per aconseguir aquest objectiu era imprescindible disposar d'una base de dades, que vaig obtenir a través de les entrevistes (gravacions), i d'un bon registre per tal de poder gestionar tota la informació que anava obtenint (document Excel).

Inicialment, el meu propòsit era trobar persones que conservessin la parla originària de la seva zona seguint les condicions preestablertes en la introducció. Aquest aspecte ha estat més complex del que m'imaginava i, per tant, ha esdevingut un entrebanc a l'hora d'establir els contactes. Molts municipis del Solsonès són força despoblats i els seus habitants s'han relacionat amb gent de tota la comarca i altres de properes. Això fa que el 46% dels entrevistats només tinguin el pare o la mare nascuts en el seu mateix municipi, però, en general, l'altre progenitor era d'un municipi proper. També és cert que tots han anat a l'escola, malgrat que alguns tan sols tres mesos. L'edat dels entrevistats és de 69 a 88 anys i tots han estat influenciats, poc o molt, per la televisió o la ràdio. S'han descartat algunes entrevistes o bé per no complir el requisit de tenir algun dels pares nascuts al mateix municipi, o bé per les dificultats que ha mostrat l'entrevistat a l'hora de respondre les qüestions.

En les preguntes directes, indirectes i en les imatges de les entrevistes, tothom volia utilitzar un llenguatge més estandarditzat del que normalment usen; però quan parlaven espontàniament, la seva parla era molt més genuïna; per tant, a l'hora d'extreure resultats, aquest aspecte s'ha hagut de tenir en compte. Durant les entrevistes, hi ha hagut algunes paraules que han estat difícils de fer-les dir i he hagut de recórrer a altres recursos com improvisar preguntes alternatives. En alguns casos no s'ha aconseguit.

Cal tenir present que aquest treball hauria pogut ser molt més complet i fiable amb un mostreig més ampli, ja que dues persones per a cada municipi potser és poc representatiu, però si es volgués engruixir la mostra caldria ser menys estricte en les condicions establertes a l'hora de buscar els contactes i, per tant, els resultats

s'haurien de valorar des d'altres punts de vista ja que serien persones més influenciades pel català estàndard.

Totes les famílies han estat molt predisposades a col·laborar en aquest estudi i han facilitat l'obtenció d'una base de dades molt completa.

Una de les tasques que es podria millorar seria la identificació fonètica de cada paraula per tal de poder-la classificar en cada dialecte o subdialecte. Hauria estat de gran ajuda poder disposar d'un espectrògraf que distingís la variant a la qual pertanyen els sons més difícils de diferenciar: “a” àtona final sona com una [o] oberta amb una lleugera nasalització (tard[ã:]), el so fricatiu inicial o postconsonàntic sol passar a africacat en el solsoní (pan[tʃ]a), entre altres. D'aquesta manera, el tant per cent de fiabilitat de les dades hauria augmentat.

El document Excel ha estat fonamental ja que de cada entrevistat calia enregistrar cent paraules. A l'hora de gestionar aquestes 2800 paraules, per a fer les isoglosses i els gràfics, ha calgut utilitzar els filtres, les fórmules, la taula dinàmica i altres eines que ens proporciona aquest programa.

L'elaboració de les isoglosses a partir de cada paraula o grup de paraules ha permès la partició de la comarca amb matisos molt concrets.

- En el mapa de la figura número 7²⁵ corresponent a les paraules *llengua* i *aigua* es dibuixa una isoglossa que desfà la teoria que diu que l'occidental manté *lleng[w]a*, tal com es pot veure a Odèn i part de Lladurs, mentre que el central fa *lleng[ø]a*.

- En les figures 5 i 6²⁶ es comprova clarament que la pronúncia [aw] en paraules com “orenets” o “ovelles”, [əw]renetes i [əw]velles, no s'ha d'aplicar al subdialecte solsoní, perquè ni a Solsona ni a Olius apareix.

Altres aportacions que es poden tenir en compte a partir dels resultats són:

- La vigència d'algunes paraules que no figuren en el Diccionari català-valencià-balear i que s'han pogut sentir en les entrevistes. Un exemple n'és la paraula *xaf[e]gor*, corresponent al municipi d'Odèn o *x[u]ff[u]gor*, a Navès.

²⁵ Vegeu la isoglossa de la figura 7, a la pàgina 24.

²⁶ Vegeu les isoglosses de les figures 5 i 6, a la pàgina 23.

- Una partició molt més precisa de la que sol aparèixer en els mapes de dialectologia que divideixen tot Catalunya. En les isoglosses dels diferents apartats es pot anar comprovant com certes paraules segueixen una línia clara i força uniforme de partició dialectal, però d'altres tendeixen a anar d'est a oest amb unes línies molt irregulars que ens demostren que hi ha una gran mescla d'aquests dos dialectes. Alguns exemples serien les paraules “ratapinyada”, “papallona”, “gall dindi”, etc. També hi ha algunes paraules que tothom ha dit igual, com “timó”, “gripau”, “gat”, etc., per la qual cosa en aquests casos els parlars del Solsonès que he investigat queden uniformitzats.

Aquests mapes ens ajuden a replantejar-nos les teories existents que distribueixen els municipis del Solsonès dins dels dialectes catalans com si només hi hagués una sola línia divisòria o que el feix d'isoglosses fos molt compacte.

Figura 1: Mapa presentat a la primera hipòtesi.

Figura 44: Fragment del mapa que mostra la frontera dialectal i la frontera comarcal al Solsonès²⁷

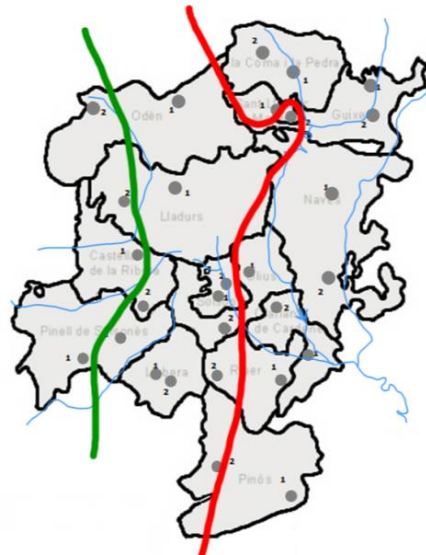

Figura 17: Isoglosses finals

²⁷ Mapa original extret del llibre *Fronteres dialectals i fronteres comarcals* d' Antoni Maria Badia i Margarit.

En l'últim mapa de l'apartat de resultats, es poden definir dues isoglosses principals. La partició dialectal del Solsonès elaborada per Joan Veny²⁸ i Mar Massanell correspondria aproximadament a la isoglossa que representa la neutralització *o/u* (color verd) ubicada a la zona dels afluents del Segre. Tanmateix, en el mapa d'Antoni Maria Badia i Margarit²⁹, la isoglossa que matisa l'explicació del llibre *Fronteres dialectals i fronteres comarcals* correspondria a la neutralització *a/e* que segueix la conca del Cardener (línia vermella).

Analitzant la primera hipòtesi formulada (*“La partició que es representa en el mapa dels dialectes geogràfics catalans defineix amb poca resolució la comarca del Solsonès i, per tant, no pot ser equivalent al feix d'isoglosses que pretenc descobrir en aquest treball de recerca.”*) podria arribar a la conclusió que s'ha acomplert, però també és cert que jo no he aconseguit una sola línia divisòria *i*, per tant, si les hagués d'unificar, possiblement, s'acostaria molt a la partició esmentada en la hipòtesi.

Amb els gràfics per apartats s'arriba a la conclusió que tant en el vocalisme àton com en la morfologia hi ha un clar predomini d'influència central per sobre el nord-occidental. En el consonantisme queda equilibrat entre tots dos. En canvi, en el vocalisme tònic hi ha una presència notable del nord-occidental amb predomini del solsoní.

Els gràfics de cada municipi ens aporten una informació molt precisa del percentatge del dialecte predominant les dades dels quals queden sintetitzades en el diagrama de sectors número 39 en l'apartat de *Gràfics globals*. Aquest gràfic engloba totes les paraules i tots els municipis, sense fer-ne distinció, de manera que mostra un percentatge superior al solsoní amb major influència del central que del nord-occidental.

Aquesta mateixa conclusió també queda reflectida en el gràfic de columnes apilades número 41 en l'apartat d'*Altres tipus de gràfics*.

Un esment especial el farem en el dendrograma, figura 41, que mostra la similitud entre els municipis agrupant-los en dos blocs principals on, efectivament, es veu la predominança del català central al Solsonès. A partir d'aquestes dades podem

²⁸ Un dels lingüistes i dialectòlegs més prestigiosos i famosos dels Països Catalans.

²⁹ Filòleg i lingüista català d'història i gramàtica catalana.

comprovar que la segona hipòtesi (*“La semblança en el parlar entre municipis distants del Solsonès és baixa.”*) és falsa. El nivell de similitud que forma el dendrograma entre els dos blocs és d'un 70%. És un percentatge molt elevat per ser una comarca amb tanta varietat dialectal.

L'apartat de la sinopsi es basa en dues variables: les isoglosses i l'estadística. En les figures següents es pot observar la similitud de la partició en els dos mapes i, per tant, es veu clar que l'estadística reforça els resultats obtinguts.

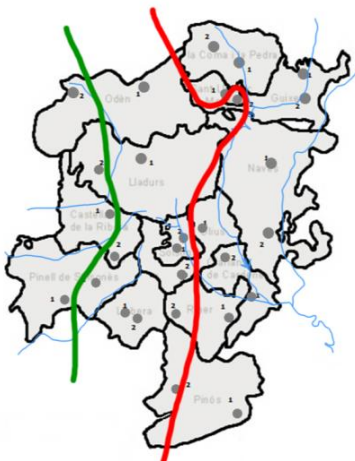

Figura 17: Isoglosses finals.

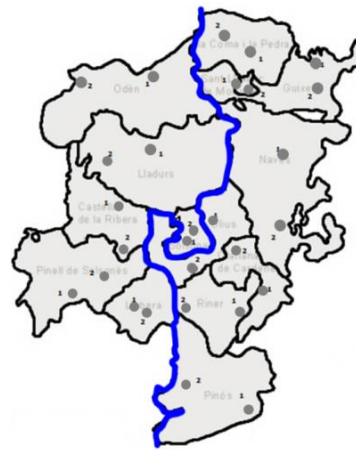

Figura 43: Partició per municipis segons el dendrograma.

Per finalitzar, podem arribar a la conclusió que el Solsonès està dividit en dos dialectes, un dels quals predomina lleugerament sobre l'altre; que el solsoní es un subdialecte que es decanta cap al central, però també mostra moltes característiques del nord-occidental, fins al punt que el dendrograma el classifica com a nord-occidental; per tant, que la comarca correspon a una zona de transició amb una gran diversitat de característiques dialectals.

L'últim paràmetre per estudiar en aquest treball era cercar algunes particularitats com el xipella i sí que s'han pogut trobar algunes paraules amb aquestes característiques en les dues entrevistes d'Odèn.³⁰

Quan vaig començar aquest treball tenia unes expectatives molt diferents del que ha estat en realitat. La meua idea inicial era fer un estudi del lèxic de la comarca, però, de mica en mica, he anat atribuïnt més importància a la fonètica i morfologia i ha

³⁰ Vegeu annex, pàgina 89.

acabat essent un estudi dialectològic, excloent-hi el lèxic per l'extensió que suposava tractar tots els seus exemples.

Amb aquest projecte he après molt de tothom. Descobrir la meua comarca a través de la relació amb la gent, bàsicament del món de la pagesia, persones d'edat avançada, impregnades de coneixements i experiències, ha estat un plaer. La seva parla és realment autèntica i en pocs anys serà bastant difícil poder-ne gaudir. Em sento molt satisfeta d'haver pogut recollir aquesta documentació per tal de mantenir viu el seu testimoni.

Sóc conscient que amb aquesta base de dades, amb més coneixements i recursos, es podria aprofundir molt més en tots els aspectes. S'hauria d'elaborar l'apartat de lèxic, continuar amb l'estudi del solsoní, amb la cerca de persones que parlessin xipella, etc. També seria interessant preveure com poden evolucionar aquests parlars de la comarca.

M'agradaria acabar amb un paràgraf de l'estudi de Mar Massanell "*Estat actual de la llengua a l'Alt Urgell*":

"Les zones frontereres en termes dialectals sempre ofereixen un terreny d'estudi magnífic, perquè és possible de percebre-hi l'aiguabarreig -i, alhora, la pugna- entre els trets lingüístics propis d'un costat i altre."

5. FONTS D'INFORMACIÓ

BIBLIOGRAFIA WEB

Consultes realitzades des del dia 23 de juliol de 2013 fins al 5 d'octubre de 2014.

- http://ca.wikipedia.org/wiki/Dialectes_del_catal%C3%A0#Divisi.C3.B3_dialectal
- <http://ca.wikipedia.org/wiki/Solson%C3%AD>
- <http://dcvb.iecat.net/>
- <http://dlc.iec.cat/>
- <http://www.diccionari.cat/>
- http://www.exabyteinformatica.com/uoc/Dialectologia_catalana/Dialectologia_catalana_%28Modul_2%29.pdf
- <http://www.google.es/imghp?hl=ca>

Altres consultes

- http://ca.wikipedia.org/wiki/Catal%C3%A0_nord-occidental [Consulta: 17, 23 d'agost de 2013]
- http://ca.wikipedia.org/wiki/Catal%C3%A0_oriental_central [Consulta: 17, 23 d'agost de 2013]
- http://ca.wikipedia.org/wiki/La_Molsosa [Consulta: 23 de juny de 2014]
- <http://juditbaezapatriciabalaguer.blogspot.com.es/2010/06/subdialectes-catala-nord-occidental.html> [Consulta: 18 de gener de 2014]
- <http://www.convertfiles.com/> [Utilització: del 20 de novembre de 2013 fins el 7 de juliol de 2014]
- <http://www.xtec.cat/~aribas4/llengua/dialectologia/quadrecomparatiu.htm> [Consulta: 17 i 23 d'agost de 2013]
- <http://www.xtec.cat/crp-baixllobregat6/homilies/massanell.htm> [Consulta: 18 de gener i 5 d'octubre de 2014]
- http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Aprendre/arxiu/com_6_mapes.pdf [Consulta: 18 de gener de 2014]

ARTICLES DIGITALS

Tots aquests articles han estat consultats el dia 23 de juny de 2014.

- Comença el procés perquè Torà i Biosca deixin la Segarra i passin al Solsonès.

Nació Solsona.cat (2014)

<<http://www.naciodigital.cat/naciosolsona/noticia/11169/comenca/proces/perque/tora/biosca/deixin/segarra/passin/al/solsones>>

- Els municipis segarrencs de Biosca i Torà són a un pas d'integrar-se al

Solsonès. Regió 7 (2014)

<<http://www.regio7.cat/solsones/2014/05/15/municipis-segarrencs-biosca-tora-son/268125.html> >

- Torà i Biosca apel·len a raons històriques i econòmiques per demanar l'adhesió al Solsonès. El punt avui (2014)

<http://www.elpuntavui.cat/noticia/article/2-societat/5-societat/749411-tora-i-biosca-apelmlen-a-raons-historiques-i-economiques-per-demanar-ladhesio-al-solsones.html?piwik_campaign=rss&piwik_kwd=nacional&utm_source=rss&utm_medium=nacional&utm_campaign=rss&f=El+Punt+Avui>

- Torà i Biosca apel·len a raons històriques i econòmiques per demanar l'adhesió al Solsonès. Nació Solsona.cat (2014)

<<http://www.naciodigital.cat/naciosolsona/noticia/11507/tora/biosca/apel/len/raons/historiques/economiques/demanar/adhesio/al/solsones>>

CARTOGRAFIA

- *Solsonès. Mapa Comarcal de Catalunya* 1:50 000. ICC (Institut Cartogràfic de Catalunya) 5a edició: gener 2008.

- *Gran Enciclopèdia Catalana. Atlas Universal Català*. Enciclopèdia Catalana Barcelona.

- *Gran geografia comarcal de Catalunya. El Bages, el Berguedà i el Solsonès*. Fundació Enciclopèdia Catalana.

- *Mapa del Solsonès 1987*. Consell Comarcal de Muntanya.

BIBLIOGRAFIA

- ALEGRE, Montserrat i altres: *Coneguem els nostres parlars*. Barcelona, 1984. Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica. Generalitat de Catalunya.
- ALEGRE, Montserrat: *Dialectologia catalana*. Barcelona, 1991. Editorial Teide, S. A. Col·lecció "El Blau Marí" / 9.
- ALEGRE, Montserrat: "Les vocals e i o tòniques en català central: mostra d'alternances geogràfico-lingüístiques". *Estudis de llengua i literatura catalanes / XII. Miscel·lània Antoni M. Badia i Margarit, 4*. Barcelona, 1986. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Autoedició.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M; VENY I CLAR, Joan: *Atles lingüístic del domini català*. Barcelona, 1965. Autoedició.
- JULIÀ-MUNÉ, Joan i altres: *El català nord-occidental. Descripció i orientacions ortoèpiques*. Lleida, 2004. Pagès editors. Ha estat publicada amb l'ajuda de la Universitat de Lleida.
- ORTÍS, Pere: *La parla de l'Urgell*. Bellpuig, 2002. Autoedició. Patrocina: Consell Comarcal de l'Urgell.
- RECASENS, Daniel: *Estudi lingüístic sobre la parla del camp de Tarragona*. Tarragona 1985. Curial, edicions catalanes. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- SISTAC, Ramon: *El català d'Àneu*. Pallars Subirà, 1998. Col·lecció Petits Quaderns del Consell Cultural de les Valls d'Àneu.
- VILÀ, Carme: *El parlar de la plana de Vic*. Manresa, 1988. Obra Cultural Caixa de Manresa.

REVISTES EN FORMAT PAPER

- BARNIOL, Eugeni i altres: *L'Afrau*. Revista de llengua i literatura, 4. Solsona, 1981. Publicat per Cercle Artístic i Cultural del Solsonès.
- *Butlletí de Dialectologia Nord-Occidental*, 2. Revista de dialectologia dirigida per Josep Reñé. Urgell, 1983. Publicat per Edicions del Butlletí.

FONTS ORALS

Els entrevistats

Àngel Ollé

Antoni Vilar

Carles Mosella

Carme Itó

Dolors Baliellas

Efrem Besora

Elvira Vilajosana

Florenci Coromines

Hortènsia Piqué

Joan Barcons

Joan Sabata

Josefa Angrill

Josep Llorenç

Josep Maria Bonsfills

Josep Maria Feliu

Josep Muntaner

Josep Porredon

Lola Casafont

Lola Pons

Lourdes Solé

Maria Claustre Xixons

Maria Freixes

Marià Pujantell

Miquel Feixas

Miquel Nadal

Pepa Vilar

Pere Torra

Pilar Roure

Ramon Campmajó

Remei Gilabert

6. AGRAÏMENTS

Per finalitzar, m'agradaria expressar un profund agrïment a totes aquelles persones que m'han ajudat a l'hora de realitzar aquest treball.

Al tutor, que ha tingut molta paciència i entusiasme en el seguiment. Ha estat de gran ajuda en moments d'indecisió i m'ha guiat en temes dels quals jo no tenia gaires coneixements ni experiència. La seva disponibilitat i el seu interès m'han fet tirar endavant.

A la família, que m'han estat de gran ajuda durant aquest any, facilitant-me molt tant la recerca de contactes com el desplaçament per la comarca. M'han donat suport i consells per arribar a la meta final.

Als entrevistats, que m'han proporcionat totes i cada una de les dades sobre les quals he pogut desenvolupar aquest estudi. M'han acollit a casa seva amb molta hospitalitat i amabilitat. També faig extensiu l'agraïment als seus familiars, amics o coneguts amb els quals he pogut contactar per poder parlar amb els entrevistats.

No voldria deixar-me ningú; per tant, només em faltaria agrair a totes aquelles persones que han fet possible aquest treball, amb les quals m'he posat en contacte per demanar qualsevol dubte, i a tothom que s'ha interessat per saber com avançava en el procés de la seva elaboració.

Sense tots ells, aquest treball no seria pas el mateix.

Moltes gràcies a tots.